İNSAN NE İLE YAŞAR

TOLSTOY

SİS

DÜNYA KLASİKLERİ

İNSAN NE İLE YAŞAR

TOLSTOY

İngilizceden Çeviren: Emel ERDOĞAN

SİS YAYINCILIK

SİS YAYINCILIK - 148
İNSAN NE İLE YAŞAR
LEV N. TOLSTOY

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni: Zana HOCAOĞLU

Yayın Koordinatörü: Mehmet DEMİRKAYA

Redaksiyon: Mübeccel KARABAT

İngilizceden Çeviren: Emel ERDOĞAN

Tasarım: Özgür YURTTAŞ

Baskı: Barış Matbaası
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No: 291
Topkapı - İSTANBUL
Tel: (0212) 674 85 28 - Faks: (0212) 674 85 29

Sertifika No: 12431
ISBN 978-605-5768-54-6

1. Baskı: Mart 2011

2. Baskı: Ekim 2011
SİS YAYINCILIK
Merkez: Giyimkent Sitesi D 6 Blok / 59
No: 77-78 Esenler / İstanbul
Tel: (212) 659 58 61 - 62
Fax: (212) 659 02 51
www.sisyayincilik.com
e-mail: info@sisyayincilik.com

İNSAN NE İLE YAŞAR

TOLSTOY

SİS YAYINCILIK

LEV NIKOLAYEVIC TOLSTOY
1828 - 1910

Tolstoy 28 ağustos 1828’de Tulainde Yasnaya Polyana’da doğdu. Annesi çok küçükken öldü. Babası ve kardeşleriyle yaşadığı aile topraklarında Rus kırsal yaşamını erkenden tanımış oldu. On beş yaşında Voltaire’i ve üstünde kalıcı bir etki bırakacak olan Rousseau’yu okudu. 1847’de üniversiteden ayrılarak köylülerine yararlı olmak amacıyla dönüp, Yasnaya Polayana’ya yerleşti.

Genç Tolstoy, dört yıl süren acılardan ve yaşamın anlamını sorgulamalardan sonra 1851’de yaşadıklarından tatmin olmayarak Kafkasya’ya gidip topçu teğmeni oldu. Edebiyat çalışmalarına da gerçek anlamda burada başladı.

Dağıştan ve Çeçenistan’ın Rus Çarlığı’na bağlanması üzerine yerli halkın gösterdiği tepkileri, Tolstoy “Kazaklar” adlı hikayesinde anlatır. Kırım Savaşı sırasında Sivastopol’da bölük komutanı olarak, kuşatılmış şehrin en tehlikeli kesiminde bulundu ve yaşadıklarını “Sivastopol” adlı eserinde anlattı. Onun savaş sahnelerini, roman kişilerinin algılarına dayanarak anlatması ve bütün bir savaş mekanizmasını ahlakın prizmasından geçirmesi büyük bir yeniliktir.

Tolstoy’un yayımlanan ilk kitabı “Çocukluk”un ne Kafkasya’yla ne de Kırım’la ilgisi vardır. Tolstoy bu kitapta çocukluk anılarına geri döner, Yasnaya Polyana’daki yaşamdan sahneler canlandırır. Bu hikayeyi gönderdiği Sovremennik dergisinin yönetmeni şair Nekrasov, derhal yayımlamaya karar verir. Böylece ilk hikayesinin yayımlanmasından sonra, peş peşe çıkan “İlk Gençlik” (1854) ve “Gençlik” (1857) ile Tolstoy, dönemin en tanınmış yazarları arasında yer alır.

Bu üçleme içinde geçmiş yıllara duyulan özlemden, çocukluğun masumiyetinden, dünyayı keşfedişteki tazelikten çok daha fazlasını barındırır. Tolstoy'un gelecekteki eserlerinin taşıyacağı bütün özgünlüğü, özellikle de özeleştiriye olan eğilimini tohum halinde içerir. Delikanlılığında daima doğru hareket etmek amacıyla entelektüel ve moral yeteneklerinin gelişmesi için bir program hazırlamayı tasarlar. On dokuz yaşından başlayarak en küçük eylem ve düşüncelerini didik didik edip eleştirdiği bir günlük (tüm yaşamı boyunca sürecek ve binlerce sayfa olacak) tutar. Tolstoy'un gelişim çizgisini defalarca saptıracak derin krizlere karşın, onun kişisel ütopyası çok erken oluşur. Bu sayede bireyin manevi mükemmelliğinin kötülük ve yalanla daha iyi baş edebileceği, çünkü bu konuda toplumsal reformların bile yetersiz kalacağı, toplumun insanı yozlaştırdığı şeklindedir. 1856'da bu aykırı düşünceyi sonuna kadar götürerek, "sanat sanat içindir" görüşünü savunan bir grup kuramcıyla yakınlık kurar.

Ertesi yıl, İsviçre'yi, Fransa'yı, Almanya'yı dolaştı ve bu arada "İki Süvari Subayı" ve "Üç Ölüm"ü yazdı. Rusya ile karşılaştırıldığında Batı Avrupa'da egemen olan toplumsal özgürlük onu adeta çarptı, ama çok geçmeden madalyonun öteki yüzünü, ilerlemenin olumsuz yanlarını da fark etti. Yasnaya Polyana'ya dönüşü, kölelerin özgürleştirilmelerinden hemen önceye rastlar. 1853'ten 1863'e kadar, on yıl boyunca şiirsel eserlerinden biri olan "Kazaklar" üzerinde çalıştı. Olenin adında soylu bir delikanlı, sürdüğü yaşamdan son derece bezmiş olarak, 1851 ilkbaharında Kafkasya'ya gider. Tolstoy burada Doğu'yu konu alan edebiyatın büyük çoğunlukla bulandığı egzotizmin tersine, neredeyse etnografik bir ayrıntı zenginliğiyle bir Kazak köyündeki yaşamı aktarır. Yazara çok benzeyen, kendisini büyüleyen bu dünyaya karışmayı başaramayan ve ayrılık zamanının gelip çattığını hisseden Olenin'le Tolstoy bir huzursuz kişilikler topluluğunun ilk halkasını oluşturur.

Tolstoy, 1859'da bir bunalımın eşiğindedir. İyilik yapabilme olanağına kavuşacağına inandığı huzurlu kır yaşamına olan özlemini dile getirmeye çalıştığı, alaycı başlığıyla "Aile Mutluluğu"nun yayımlanması, aslında cesaretini kırmıştır. 9 ekim tarihli yazısında şunları itiraf eder: "Artık bir yazar olarak hiçbir değerim yok. Yazmıyorum, 'Aile Mutluluğu'ndan beri hiçbir şey yazmadım ve sanırım yazamayacağım da."

Böylece, 1859'dan 1862'ye kadar tüm zamanını Yasnaya Polyana'lı köy çocukları için okul kurmakla geçirdi. Bu arada Yasnaya Polyana adlı pedagojik bir dergi çıkartmaya başladı. Tolstoy, köylü reformları yılları süresince sulh yargıçlığı yaptı ve pek çok anlaşmazlıkta köylülerle soylular arasında arabuluculuk görevini üstlendi.

1862'de Sofya Andreyevna Bers'le evlendi ve üç çocuğu oldu. Düğününden önce, aşklarla dolu geçmişini bilmesi için geline günlüğü okutması bu evliliği tehlikeye soktu. Daha sonra Sofya Andreyevna'da Tolstoy'un önerisi üzerine, neredeyse sadece onunla ilişkilerine adanmış bir günlük tuttu. Eşler günlüklerini birbirlerine okuttular, hatta Tolstoy eşinin defterine notlar düştü. Sofya Andreyevna'nın, Tolstoy'un kitaplarının sansürce yasaklanması üzerine, bizzat Moskova'ya çarın huzuruna çıkacak kadar ailesine bağlılığını gösterdiği mutlu bir evliliğe karşın, Tolstoy kendi dünya görüşüyle çelişen aile yaşamından soğudu. 1863'te on yıl sürecek olan "Savaş ve Barış"ı yazmaya başladı. Bu anıt eser, yazarın Sivastopol Savaşı'nda Rus birliklerinin uğradığı bozguna, bu birliklerin aptalca yok oluşuna tanık olduğu bir dönemde tasarlanmıştı. Elbette bu dönemin seçilmesinde, tarihten öç alma, Rusya'ya bir bozgun yerine zafer sunma isteğinin yattığı gözden kaçmamaktadır. Tolstoy, Napolyon'a karşı yapılan savaşın, halk içinde bulduğu desteği göstermek isterken, bu savaş hakkında, zaman zaman tanıklıklarla bile çelişen yeni bir değerlendirmeyi kabul ettirmeyi başarır. Tolstoy bu kitabına başladığında, 1856'da geçen, Sibirya'ya sürülen Dekabristlerin dönüşünü konu alan bir hikaye yazmayı düşünüyordu. Ama başlangıçtaki tasarısından vazgeçerek sadece kahramanın yaşamında bir dönüm noktası olan olayı değil (1825 ayaklanması) 1812 anavatan savaşıyla aynı döneme rastlayan gençlik yıllarını da anlatmaya karar verir. Tolstoy hikayesine bir bozgunu anlatmakla başlamayı tercih etti; romandaki olaylar 1805'te başlıyordu.

"Savaş ve Barış" alışılmış sınırlandırmaların dışında kalan bir eserdir. Ne psikolojik, ne de tarihi bir romandır, ne sosyal bir kronik ne de üst sınıfların yaşamının sergilenmesidir; hepsinden bir şeyler vardır. Yayımlandığında çok çeşitli tepkilere neden oldu. Gerçekleri çarpıtmakla suçlandı, Çar Aleksander bile Tolstoy'un her şeyi birbirine karıştırdığını söyledi. Tolstoy'un vatanseverlik ve kahramanlık anlayışına tepki gösteren savaş gazileri romanı kınadılar. Tolstoy'un romanın biçimine hâkim olamadığını ileri sürdüler. Bu arada ilericiler, kadının bağımsızlığı yolundaki

düşüncelere karşı çıkışı veya geçmişe olan bağlılığı yüzünden onu şiddetle eleştirdiler. Yazar, “Savaş ve Barış”ta halk fikrine, “Anna Karenina”da (1877) aile fikrine önem verdiğini söyler. Bu “Savaş ve Barış”ta aile fikrine yer verilmediği veya “Anna Karenina”nın sorunsalının sadece aile içinden kaynaklandığı anlamına gelmez. İki roman arasında on yıllık bir zaman farkı vardır; ne Tolstoy aynı Tolstoy’dur, ne de Rusya aynı Rusya’dır. Yazar romanda ilerledikçe, başlangıçtaki kendini mahva sürükleyen evli bir kadın fikri, genişleyip derinleşir. Burada Tolstoy’a en yakın kişilik Constantin Levin’dir. Tolstoy’da onun gibi köylüleriyle ekin biçecektir, üstelik Levin’in arazisi de Yasnaya Polayana’ya çok benzemektedir. İki kahraman (Anna ve Levin) neredeyse hiç karşılaşmazlar, birbirlerine paralel mekanlarda yaşarlar. Bu da eleştirmenlerin Tolstoy’u konuyu inşa etmede yetersizlikle suçlamasına yol açmıştır. Tolstoy bu eleştirileri şöyle yanıtlar: “Tam tersine eserimin mimarisinden gurur duyuyorum, tonozlar öylesine kavuşuyorlar ki, şatonun nerede olduğu bile görülemiyor.”

Tolstoy, 1880’de yeniden büyük bir ruhsal bunalıma yakalandı ve bunu, “İtiraflarım” (1882) adlı hikâyesinde şöyle anlattı: “Çevremizdeki yaşamla ilişkimi tamamen kestim.” Toprağı işlemeye başladı, malını mülkünü dağıttı, dünyanın değişmesinin bireysel kol emeğiyle gerçekleşebileceğine inandı, şiddete karşı çıkıp, barışı savundu, ve Yasnaya Polyana’dan hiç ayrılmadı. Bu dönemde yazdıklarında gerçeği arayış en ön plandadır: “Efendi ile Uşak”, “Karanlığın Kudreti”, “Sanat Nedir?”, pek çok halk masalı, felsefi ve ahlaki eserler, “Neye İnanıyorum”, “Dogmatik İlahiyatın İncelenmesi”, “Kilise ve Devlet”, “Tanrının Ülkesi Senin İçindedir”, “İvan İlyiç’in Ölümü” Bu dizinin en başarılı hikayesi kuşkusuz “İvan İlyiç’in Ölümü”dür. Kahraman bir memurdur, hep herkes gibi yaşamayı isteyen bir adamdır. Ancak ölüm döşeğinde hayatının ne kadar boş geçtiğini anlar. Tolstoy büyün hayatının, işinin, ailesinin bir aldatmacadan başka bir şey olmadığını gören bir insanın manevi acılarını sergiler.

Tolstoy, “Kröyçer Sonat”ta (1889) evliliğin gerçek duyguların taklidinden başka bir şey olmadığı sıradan bir ailenin dramını ele alır. Pozdnyçev’le karısın arasında körü körüne bir cinsellikten başka hiçbir bağ yoktur. Pozdnyçev’in kıskançlığı onu cinayete sürükler; karısını öldürür. Tolstoy’un o dönemde geliştirdiği ve dünyadan el etek çekmeyi, bedeni reddi hatta bedenden nefreti savunan cinsellikle ilgili kuramların, çelişki ve sınırlarını görüyoruz. “Şeytan ve Serge Baba” adlı hikayelerde de aynı tema sürer.

Tolstoy, 1890’ların başında dünyaya yeni bakışını dile getirme ihtiyacını duydu ve uzun yıllar “Diriliş” adlı eseri üstünde çalıştı. Kitap dokuz yıl sonra, 1899’da yayımlandı. Burada ana konu, soylu sınıftan Nehliyudov tarafından baştan çıkarılıp terk edilen Katyuşa Moslova adlı yoksul bir genç kızın yaşadıklarıdır. Katyuşa’ya mahkemede rastlayan (kız hırsızlık ve cinayetle suçlanmaktadır) Nehliyudov hayatını alt üst edecek bir sarsıntı geçirir. Romanın ilk sürümünde Nehliyudov, Katyuşa’yla evlenir. Son ve yayımlanan biçimindeyse, her iki kahramanda kendi kurtuluşlarının arayışı içindedirler; Katyuşa sürgündeki bir devrimci ile yakınlık kurarken, Nehliyudov kendini İncil okumaya verir. Buna rağmen, 24 şubat 1901’de Yüksek Kilise Meclisi Tolstoy’u sapkınlık ve ateizmle suçlayarak aforoz etmiştir.

1912’de ölümünden sonra yayımlanan ve son eserlerinden biri olan “Hacı Murat”ta, Tolstoy, Kafkasya anılarına geri döner.

Gerçeği arayışı, yaşamının sonunda onu evinden ve karısından kaçmaya ve Kafkasya’ya gitme niyetiyle trene atlamaya sürükledi. Ama çok hastalandı ve kırsal kesimde bir tren istasyonunda, Astapovo’da 7 kasım 1910’da öldü. Cenaze töreni, ülkenin dört bir yanından gelen on binlerce insanın bir araya geldiği ulusal bir gösteriye dönüştü.

Tolstoy sadece yazar olarak değil, düşünür olarak da insanları derinden etkilemiştir. Onun ilkesine göre yaşamak için Tolstoy’cu topluluklar oluştu, ne var ki bunlar devrimden sonra zulme uğradı.

“Hikayelerimin kahramanı, yüreğimin bütün gücüyle sevdiğim, bütün güzellikleri içinde anlatmaya çalıştığım ve hep güzel olan, güzel kalan ve hep güzel kalacak olan gerçektir” Lev Nikolayeviç Tolstoy, ülkesinde köylüler yararına yaptığı sosyal ve pedagojik çalışmalarına hiç ara vermeden, Rus edebiyatına “Savaş ve Barış”, “Anna Karenina” gibi iki en güzel şaheser kazandıran zengin edebi yaratılarında, ahlaki mükemmellik idealini bu sözlerle dile getirmeye çalışıyordu.

İNSANA NE KADAR TOPRAK LAZIM?

Şehirde yaşayan ve bir tüccarla evli olan abla, köydeki kız kardeşini ziyarete gitmişti; kardeşi ise bir köylüyle evliydi. Semaver başında toplandıklarında, abla kent hayatının güzelliklerinden, yaşamlarının ne kadar rahat olduğundan, ne kadar güzel giyindiklerinden, çocukların şık elbiseler giyinip kuşandıklarından, lezzetli yiyecekler yiyip tiyatrolara, eğlencelere nasıl gittiklerinden bire bin katarak söz etmeye başladı.

Kız kardeş, bu sözlere alındı ve sonra da alsatçı kocasının hayatını yerin dibine batırıp köy yaşamını ne çok beğendiğini anlatmaya koyuldu: “Yaşadığım hayatı sizinkiyle değiştirmem!..” dedi. “Kaba bir hayatımız olabilir ama en azından kafamız rahat. Bizden daha iyi yaşadığınız doğru, evet, ne var ki gereksinimlerinizden daha çoğunu kazanmanıza karşın, her şeyinizi bir anda yitirebilirsiniz. Atasözünü duymuşsundur: ‘Kârla zarar kardeştir.’ Bu gün ekonomik durumu iyi olanlar, bir bakmışşın yiyecek ekmeğe muhtaç olmuş. Bizim hayatımız daha güvenli. Belki o kadar imrenilesi değil fakat çok varlıklı olmasak da yiyecekten yana sıkıntımız yok.”

Abla alaylı bir sesle:

“Elbette bu yiyecekleri domuzlarla ve ineklerle yemek istersen. Sen kibarlıktan ne anlarsın! Kocan ta şafaktan günbatımlarına kadar çalışsın, siz de çocuklarınızla beraber gübrelerin üzerinde yaşamaya devam edin!”

Küçük kardeş:

“O kadar önemli mi bu?” dedi. İşimizin kaba ve yorucu olduğuna sözüm yok; fakat güvenli. Kimselere avuç açmadan yaşayabiliyoruz. Peki siz?

Kentleriniz türlü yüz kızartıcı şeylerle dolu; bugünlerde pek sorun yaratmaz ama peki ya gelecekte? Kocan kumarla, içki ya da kadınla yoldan çıkarsa?.. Her şey mahvolmaz mı o zaman? Böylesi şeylerle sık sık karşılaşmıyor musun?

Aile reisi Pahom, uzandığı şöminenin üstünden kadınların konuşmalarına kulak veriyordu.

'Harfiyen öyle!..' diye geçirdi içinden. 'Biz köylü kısmı, çocukluktan başlayarak toprağı ekip biçmeye o kadar kaptırdık ki böylesi şeyler düşünmeye vaktimiz kalmıyor. Kaygılandığım tek şey, toprağımızın az olması. Eğer daha fazla tarlam olsaydı, kimselerden korkmazdım.'

Abla kardeş çaylarını bitirince giysilerden söz etmeye başladılar; sonra da bulaşıklarını yıkayıp yattılar.

Ne var ki şeytan, şöminenin yanında durup bütün konuşmaları dinlemişti. Köyde yaşayan kadının kocasını övmesinden, adamınsa daha fazla arazisi olsa kimselerden korkmayacağını düşünmesine sevinmişti.

'Oyun başlıyor...' diye düşündü şeytan. İstediğin kadar toprak verip seni egemenliğime alacağım.

Köyün yakınında, yaklaşık üç yüz dönümlük çok büyük bir toprağa sahip bir hanımefendi yaşıyordu. Köylülerle hiçbir sorunu olmamıştı bu kadının ama, yanına eski bir askeri yanaşma olarak alınca işler bozuldu. Bu yanaşma, kestiği para cezalarıyla herkese yaka silktiriyordu.

Pahom, elinden geldiğince özenli olmaya çalıştıysa da başına sürekli aynı şey geliyordu; atı hanımefendinin yulaflarına dalıyor veya bir ineği hanımefendinin bahçesine giriyor, danaları hanımefendinin otlaklarında otluyor, o da bütün bunlar için para cezasıyla karşılaşıyordu.

Söylene söylene cezayı ödeyen Pahom, öfkeyle gittiği evinde, bütün acısını karısından çıkarıyordu. Bütün yazı, yanaşma yüzünden kötü geçirdi Pahom. Kış gelip de sığırlar ahırdan çıkamayınca ancak rahatlamıştı. Varsın hayvanların yiyeceğini kendisi versindi, en azından derdi tasası yoktu.

O günlerde başlayan dedikodulara göre, hanımefendi arazilerini satacaktı. Anayoldaki hanın sahibi, bu arazileri almak için girişimlere başlamıştı. Bu haber, köylüleri çok kaygılandırmıştı. "Arazileri hancı alırsa" diyorlardı, "Kesilecek cezalarla, hanımefendinin yanaşmasını bile mumla aratır bize... Hepimizin geçimi o arazilerden."

Köylüler toplaşıp hanımefendiye giderek arazilerini hancıya satmamasını isteyip daha yüksek bir bedel önerdiler. Hanımefendi arazilerini onlara bırakmaya razı oldu. Sonraları köylüler, kendilerinin bütün arazileri alması için uğraşmaya başladılar, böylece bütün toprakları ortaklaşa ekip biçebilirlerdi. Bu konu hakkında tartışmak için kaç kez bir araya geldilerse de bir çözüme ulaşamadılar; şeytan araya nifak tohumları ekmişti çünkü. Nihayet bu toprakları her birinin alabileceği ölçüde paylar hâlinde alması kararına vardılar. Hanımefendi onların bu önerisine de ‘evet’ dedi.

Aradan biraz zaman geçince Pahom komşularından birinin elli dönüm arazi aldığını, paranın yarısını hemen, kalanını bir yıl sonra ödeyeceğini duydu; içi hasetle doldu.

“Vay canına!” dedi içinden, arazilerin hepsi elden çıkarılıyor, bense bir karışlık yer bile alamayacağım.”

Gidip karısıyla konuştu:

“Herkes alıyor...” dedi. “Ne yapıp edip yirmi dönüm de biz almalıyız. Geçim yükü giderek ağırlaşıyor. Şimdiki yanaşma, kestiği cezalarla iflahımızı kesiyor.”

Biraz toprağı nasıl alabileceklerini düşünüp taşınmaya başladılar. Yüz ruble biriktirmişlerdi. Bir tay ve biraz arı sattılar. Oğullarını para kazanması için gurbete yolladılar; Pahom’un maaşını da önceden alıp kayınbiraderine de birazcık borçlandıktan sonra, arazi için ödeyecekleri paranın yarısını denkleştirdiler.

Parayı yanına alan Pahom biraz ağaçlı, kırk dönümlük bir yer beğendi. Hanımefendiyle fiyatta anlaşıp tokalaştılar; Pahom, hanımefendiye biraz kaparo verdi. Kalan borç için de kente inip senet hazırladılar. Pahom yarısını peşin, yarısını da iki yıla yayarak ödeyecekti.

Artık Pahom da arazi sahibi olmuştu. Borç aldığı tohumları ekti topraklarına. O yıl ürün iyiydi; bir yılı bile bulmadan bütün borçlarını temizledi. Artık kendi arazisinin efendisiydi; ekip biçiyor, sığırlarını kendi otlağına salıyordu. Boy atan mısırlarına veya çayırlarına bakmaya gittiğinde sevinçten yerinde duramıyordu. Orada yeşeren her şey, onun gözüne daha farklı, daha güzel görünüyordu. Önceleri bu arazilerin hiçbir özelliği yoktu; fakat şimdi durum tamamen değişmişti.

Pahom’un hayatından herhangi bir şikâyeti ve yakınması yoktu. Eğer komşu köydekiler onun mısır tarlasından ve otlağından geçmese keyfi mü-

kemmel olacaktı. Kibarca uyardı birkaç kez fakat köylüler aldırış bile etmediler. Bu yetmezmiş gibi, köyün çobanı da ineklerini onun otlaklarına salıyor, hatta geceleri dışarıda bırakılan atlar onun mısırlarına dalıyordu. Pahom, kaç kez onları dışarı dehlemiş, sahiplerini ikaz etmiş, kimseciklere dava açmamak için kendini zor dizginlemişti. Günün birinde dayanamadı ve mahkemeye şikâyet dilekçesi verdi. Köylülerin topraksız olduğunu, bütün meseleye bunun neden olduğunu, özellikle yapmadıklarını aslında biliyordu; fakat şöyle düşünmeden edemiyordu:

"Ben buna göz yumamam; aksi takdirde iliğimi kuruturlar. Bir yolunu bulup onlara günlerini göstermeliyim."

Onları mahkemeye verip günlerini gösterdi; yetmedi, tekrar mahkemeye yollandı ve bunun sonucunda birkaç köylü para cezası ödemeye mahkûm edildi. Aradan biraz zaman geçince Pahom'un komşuları kinlenmeye başladı. Kimi zaman hayvanlarını bilerek onun tarlalarına saldılar. Köylülerden biri, gece vakti, Pahom'un ağaçlığına gidip birkaç körpe ıhlamuru bile kesti. Ağaçlığının yanından geçen Pahom'un dikkatini beyaz bir şey çekti; birkaç adım yaklaşınca, ıhlamur ağaçlarının sadece köklerinin kaldığını, az ileride de kabukları sıyırılmış ağaçların olduğunu fark etti, çok öfkelendi.

"Kestiği bir tek ağaç olsa, dert değil..." diye geçirdi içinden. "Aşağılık herif bir sürü ağaç kesmiş. Yapanı bir elime geçirsem, lime lime edeceğim."

Sürekli, bunu yapanın kim olduğuna kafa yordu. Nihayet, 'Kesinlikle Simon yapmıştır; başka kimse olamaz!..' diye düşündü.

Gidip Simon'un çiftliğine baktı; bir şey göremedi ama Simon'un yaptığına dair kararı da değişmedi. Bir dilekçe yazıp mahkemeye verdi. Simon duruşmaya çağırıldı. Davaya bir daha bakıldı, onun yaptığına dair kanıt bulunmadığı için salıverilmesi kararı alındı. Pahom'un gözünde, uğradığı haksızlık büyümüştü; bütün öfkesini köy heyetine yansıttı:

"Hırsızlar size rüşvet veriyor..." dedi. "Namuslu kişiler olsaydınız, hırsızı serbest bırakmazdınız!.."

Pahom kavga etmedik kimse bırakmadı. Evini kundaklayacaklarına dair sözler de çalınıyordu kulaklarına. Elindeki araziler çoğalmasına karşın, toplumdaki saygınlığı zarar gördü. Aradan geçen zaman içinde, pek çok kişinin yeni bölgelere taşınacağı söylentisi çıkmıştı.

"Topraklarımdan ayrılmama gerek yok..." diye geçirdi içinden. "Birileri taşınırsa, bizim yerimiz bollaşır. Onların sattığı toprakları alır arazilerimi

genişletirim. Hayatım iyice kolaylaşır. Hem bu hâlimin çok iyi olduğu falan yok."

Pahom, bir gün evinde otururken yolu köye düşen bir çiftçiyi konuk etti. Köylüyü ağırlayan Pahom, ona nereli olduğunu sordu. Köylü, Volga'nın diğer tarafından geldiğini, orada yaşadığını belirtti. Pahom bununla ilgilenince adam pek çok kişinin oraya taşındığını söyledi. Bu köyden de oraya taşınanlar varmış. Topluluğa katılmışlar; adam başı yirmi beş dönüm arazi dağıtılmış. Toprak bire bin veriyormuş. Oraya sadece üstündeki gömlekle gelen köylü, artık altı at, iki inek sahibiymiş. Pahom'un içine kıskançlık ateşleri dolarken "Farklı bir yerde de adam gibi yaşamak mümkünken burada neden sefil olayım? Buradaki arazilerimi satıp alacağım parayla orada yeni bir hayat kurarım. Bunca kalabalık bir yerde insanın başı hiçbir zaman dertten kurtulmaz. Yine de önceden gidip bir bakayım..." diye düşündü.

Baharın son günlerinde yola çıktı. Bir vapura binip Volga üstünden Şamara'ya geçti, yaklaşık üç yüz mili de yürüyerek geçip adamın sözünü ettiği yere vardı. Orada gördükleri, adamın anlattıklarını doğruluyordu. Herkese yetecek kadar arazi vardı; her köylüye yirmi beş dönümlük ortaklaşa ekilip biçilecek arazi verilmişti. İsteyenler parasını ödeyip bu topraklara daha ucuza sahip olabiliyordu. Durumu yerinde inceleyen Pahom, sonbahara doğru evine dönüp, her şeyini satıp savmaya başladı; arazisini ve hayvanlarını sattı. Topluluk üyeliğinden çıktı. Bahar gelinceye dek bekleyip ailesiyle beraber yeni vatanlarına doğru yola düştüler.

Pahom, yeni yurtlarına geldiği sıralarda, büyük bir köyün topluluğuna alınmaları için başvurdu. Gerekli evrakları düzenleyip ihtiyar heyetine verdi ve onlardan üyelik belgesini aldı. Kendisinin ve oğullarının işlemesi için beşer hisseden yüz yirmi beş dönüm arazi emirlerine verildi. Pahom, gereken bina eklentilerini yaptı. Artık eskisinden üç kat daha fazla araziye sahipti. Toprak, mısır ekmeye epeyce uygundu. Durumu eskisine göre çok daha iyiydi. Geniş meraları, ekilip biçilebilir toprakları vardı. Besleyebileceği inek sayısı sınırsızdı.

Pahom, ilk zamanlar hayatından memnundu; ama bir süre sonra, buradaki topraklarını da az bulmaya başladı. İlk yıl, ortak arazilerden hissesine düşen toprağa buğday ekip bol ürün aldı. Bu yıl da buğday ekmek niyetindeydi fakat ortak arazileri yetersizdi. Zaten işlediği topraklar da buğday ekimine ayrılmamıştı; çünkü o bölgede sadece hiç sürülmemiş nadaslı topraklara buğ-

day ekilebiliyordu. İki yılda bir buğday ekilen araziler, üzerlerindeki otlar büyüyünceye kadar nadasa bırakılıyordu ve böylesi arazilere talep fazla, toprak yetersizdi. Bu yüzden sürekli kavgalar çıkıyordu. Hâli vakti yerinde olanlar buralara buğday ekmek istiyor, yoksullarsa buraları satmayı, en azından ödeyecekleri vergileri çıkarmayı istiyorlardı. Pahom, daha fazla buğday ekmek isteyenlerdendi; tutup bir alsatçıdan bir yıllık toprak kiraladı. Ekebildiğince buğday ekti; ürün bire bin verdi ama bir mesele vardı: Arazi, köye çok uzaktı. Buğdayların neredeyse on kilometre kadar taşınması gerekiyordu. Aradan biraz süre geçtiğinde Pahom, kimi alsatçıların uzak çiftliklerde yaşayıp servet edindiklerini fark edince, "Tapusu bende olan biraz arazi alsam, üzerine bir çiftlik evi yaptırsam her şey yoluna girerdi..." diye düşündü. Bu meseleye günlerce kafa yordu.

Üç yıl boyunca toprak kiralayıp buğday ekmeyi sürdürdü. İyi ürün alıyordu ve para bile biriktirebiliyordu. Aslında hiç yakınmadan yaşayıp gidebilirdi ama her yıl toprak kiralamak için ter dökmek gözünü yıldırmıştı. İyi araziler olduğu bilinen yerlere köylüler hemen doluşuyor ve bir anda satılıyordu. Elinizi çabuk tutmadığınızda hava alıyordunuz. Üçüncü yıl, başka bir çiftçiyle birlikte çayır kiraladılar; aralarında anlaşmazlık baş gösterip de çiftçiler dava ettiklerinde, orayı da sürmüşlerdi. Davayı kaybettiler, paraları ve emekleri boşa gitti.

Pahom, 'Kendi toprağım olsaydı, kimsecikler karışmadan ekip biçerdim ve bunlarla uğraşmazdım...' diye düşünüyordu.

Pahom, kendisine toprak aramaya başladı; bin üç yüz dönümlük toprağı olan fakat eli darda olduğu için bu toprağı satmak isteyen bir köylüyle tanıştı. Kıran kırana pazarlık edip yarısı peşin, yarısı senetle ödenmek koşuluyla bin beş yüz rublede karar kıldılar. Geriye sadece sözleşme yapmak kalmıştı. O sıralarda, yolu oradan geçen bir yabancı, atını yemlemek için Pahom'un evine geldi. Pahom yabancıyla konuştuğunda, onun hayli uzaktan, Başkır'dan döndüğünü, oralarda on üç bin dönüm toprağın sadece bin ruble olduğunu öğrendi. Daha fazla bilgilenmek isteyen Pahom'a şunları söyledi yabancı:

"Yapılacak en iyi şey, başkanlarla ahbap olmak. Ben yüz ruble eden bir kadın elbisesi, halı, bir kutu çayı hibe ettim, şarap verdim; bunlar karşılığında, arazinin her bir dönümü iki kapikten daha ucuza geldi bana." Yanındaki tapuları gösteren yabancı:

"Topraklar bir ırmağın kıyısında; kan eksen can biter..." dedi.

Art arda sorular soran Pahom’a,

“Bir yıl yürüsen bile öbür ucuna gidemeyeceğin kadar, hepsi de Başkırlar’a ait uçsuz bucaksız topraklar var. Başkırlar koyun gibidirler. Yok pahasına toprak alabilirsin onlardan.”

“İşte...” dedi Pahom kendi kendine, “Bin ruble bayılıp buradan bin üç yüz dönüm alacağıma, hem de borçlanacağıma, oraya gidip buradan aldığımdan on kat fazla toprak sahibi olabilirim.”

Pahom, yabancıdan oralara nasıl gideceğini iyice öğrendi ve adam çıkıp gittiğinde o da yola çıkmak için hazırlıklarını yaptı. Karısını malını mülkünü koruması için köyde bırakıp yanına aldığı bir uşakla yola düştü. Yol üstündeki bir kasabada mola verip çay, şarap ve yabancının söylediği diğer hediyeleri alıp üç yüz milden uzun bir yol aldılar. Yedinci gün, Başkırların obasına vardılar. Yabancının anlattığı gibiydi buralar. Başkırlar, bir ırmağın kıyısına kurdukları kıl çadırlarda yaşıyorlardı. Toprakla uğraşmıyor, ağızlarına ekmek koymuyorlardı. Hayvanları başıboş sürüler hâlinde öylece otluyordu. Taylar, çadırların arka kısmında bağlı duruyor; kısraklar, yanlarına günde iki kez götürülüyordu. Tayların sütünden kımız elde ediliyordu. Obanın bütün işlerini kadınlar yapıyordu. Erkeklerin tek yaptığı, bütün gün yan gelip yatmak, kımız, çay içmek, kesilen koyunları yemek ve eğlenmekti. Çalışmayı akıllarından geçirdikleri yoktu; kaba ve bilinçsizlerdi, Rusçaları zayıftı fakat güleryüzlü insanlardı.

Pahom’u görünce hemen çadırlarını boşaltıp çevresinde toplandılar. Bir çevirmen getirildi; Pahom, biraz arazi satın almak istediğini söyledi. Başkanları epeyce hoşnut görünüyordu; Pahom’u en güzel çadırlardan birine buyur edip çay ve kımız ikram ettiler, yemesi için et getirdiler. Pahom da arabasındaki armağanları dağıttı. Aralarında konuşup çevirmenden şöyle söylemesini istediler.

Çevirmen, “Seni sevmişler; bizde konuğa iyi davranma geleneği vardır. Sen bize armağanlar getirdin, bizi sevindirdin; biz de seni sevindirmek isteriz. Söyle, sana ne versek hoşuna gider?”

“Toprak...” dedi Pahom, “Toprak. Bizim oraların toprağı öyle az, öyle çorak ki; ama sizin topraklarınız çok geniş ve verimli...”

Çevirmen bu sözleri çevirdi. Başkırlar kendi aralarında konuşmaya başladılar. Ne konuştukları anlaşılmıyordu ama belliydi. Bir anda susup çevirmen konuşurken Pahom’a baktılar:

“Getirdiğin armağanlar karşılığında, istediğin kadar toprak alabileceğini söylüyorlar. Sen sadece neresini istediğini söyle.”

Başkırlar aralarında biraz daha konuşup tartıştılar. Pahom, ne hakkında tartıştıklarını öğrenince, çevirmen kimilerinin arazi meselesini Başkan’a sorup onun da fikrini almak gerektiğini, kimilerininse buna gerek görmediğini söyledi.

Onlar tartışmalarını sürdürürlerken çadır kapısında, sırtında kürk olan bir adam belirdi. Bir anda susup ayağa kalktılar. Çevirmen:

“Başkanımız geldi...” dedi.

Pahom da hemen ayağa kalktı ve bir kadın elbisesiyle iki kutu çayı sundu. Başkan armağanları alıp onu baş köşeye buyur etti. Başkırlar ona hemen bir şeyler anlatmaya koyuldular. Başkan bir süre dinleyip susmalarını işaret ederek Pahom’a, Rusça:

“Neyi istersen al; bizde toprak bol...” dedi.

‘İstediğim kadarını nasıl alabilirim?’ diye geçirdi içinden Pahom. ‘İşimi sağlam kazığa bağlamak için, tapu çıkarmalı, yoksa günün birinde orayı elimden alabilirler.’

“Kibarlığınıza teşekkür ederim...” dedi Pahom. Sizde toprak bol. Benim istediğim küçük bir bölüm. Fakat yine de aldığım bölümün tamamen benim olduğuna nasıl güvenebilirim? Gerekli ölçüm yayılıp tapusu verilemez mi acaba? Yarın ne olacağı belli değil; çocuklarınız orayı bir gün elimden almak isterse ne yaparım ben?”

“Haklısın...” dedi Başkan. Tapusunu da vereceğim sana.

Pahom, “Buralara bir alsatçı gelmiş” diye sürdürdü, “Ona da toprak vermiş, tapu çıkartmışsınız. Benim için de bunu yapmanızı isterim.”

Başkan, “O iş kolay...” dedi. “Muhtarımız seninle kasabaya gelir, imzalı damgalı tapunu alırsın.”

“Peki kaç para ödemem gerekecek?”

“Bizde fiyat sabittir, günde bin ruble.”

Anlamamıştı Pahom.

“Günde mi? Bu nasıl fiyat? Kaç dönüm ki?”

“Böyle hesaplardan anlamayız...” dedi Başkan, “bizde topraklar gün hesabıyla satılır. Bir günde yürüyerek sınırlarını çizdiğin kadar arazi senindir; bunun gündeliği bin rubledir.”

Pahom şaşakalmıştı:

“İnsan bir günde koca bir araziyi dolanabilir...” dedi.

Başkan kahkahalar atıyordu:

“Sen de yap; bütün arazi senin olsun!” dedi. “Ancak bir şartımız var; yürümeye başladığın yere aynı gün dönmezsen, verdiğin parayı unut.”

“Ama geçtiğim yerleri nasıl belirleyeceğim.”

“Kolay; senin istediğin bir uzaklığa kadar gidip orada dururuz. Sen de oradan başlayıp yanındaki kürekle daireni belirlersin. İstediğin yeri işaretlersin. Her dönüşünde bir çukur açıp otları üzerine yığarsın; aradaki yerleri de biz işaretleriz. Fakat unutma, ne kadar büyük bir daire yapsan da, gün batmadan başladığın yere dönmek zorundasın; o zamana dek ne kadar yeri işaretlediysen, kendi malın say.

Buna bayılmıştı, Pahom. Ertesi sabah erkenden başlamayı kararlaştırdılar. Bir süre daha konuşup kımız içtiler, et yediler. Karanlık çökmüştü artık. Başkırlar, Pahom’a rahat bir yatak serdiler, sabahleyin kararlaştırılan noktaya gideceklerini söyleyip iyi geceler dilediler.

Pahom yatağa uzandığında, aklında sadece alacağı topraklar vardı; onları düşündüğü için uyuyamıyordu:

‘Koca bir alanı işaretlerim!’ diye düşünüyordu. Günde otuz beş mili su içinde giderim. Ne de olsa günler uzun; otuz beş millik bir daire ne kadar toprak eder ama! Elverişsiz bölümlerini satar ya da köylülere bağışlarım; en verimli kısımlarını kendime alır eker biçerim. Olmadı, iki öküz daha alır, iki de ırgat bulurum. Bir kısmını işler, kalanını mera yaparım.’

Sabaha kadar uyuyamadı Pahom. Tan atımına yakın, biraz daldı. Gözlerini kapadığında, hemen düş gördü: Şu an bulunduğu çadırda yatıyordu, dışarıdan gelen kahkaha seslerini duydu. Kim olduğunu görmek için dışarı çıktı. Başkırların başkanı, çadırın önünde oturmuş kahkahalar atıyordu. Ona yaklaşan Pahom, “Niye gülüyorsun?” dedi. Fakat bu adam artık başkan değil de daha önce evine atlarını yemlemek için gelen ve buradaki arazilerden söz eden adamdı. Pahom tam, “Sen ne zaman geldin buralara?” diye sormaya davranmışken adam evine gelen yabancı olmaktan çıkmış, hayli zaman önce konuştuğu Volga’dan gelen adama dönüşmüştü. Daha sonra ne görse iyi; hayır, Volgalı da değildi bu; bildiğimiz kuyruklu, boynuzlu şeytandı orada öylece gülen. Şeytanın ayaklarının önündeyse yalın ayak, pantolon gömlek yatan bir ölü vardı. Ölü, Pahom’du. Ürpertiyle uyandı.

‘Aman, rüya işte!’ dedi kendi kendine.

Çadırın ağzından baktı; tan ağarıyordu.
“Gidip onları uyandırayım. İşe başlama vakti...” dedi.
Başkırlar uyanıp toplaştılar. Kımız içtiler, Pahom’a çay sundular; fakat o yerinde duramıyordu:
“Artık gidelim” dedi, “Vakit boşa geçiyor.”

Hepsi birden toparlanıp yola koyuldular; yarısı atlı, yarısı ise arabalıydı. Pahom da uşağıyla beraber kendi arabasındaydı. Yanına bir de kürek almıştı. Stepe çıktıklarında, gök bakır rengindeydi. Başkırların “Şıhan” adını verdiği bir yamaca çıktılar. Atlarından, arabalarından inip bir yerde toplaştılar. Başkan, Pahom’un yanına gelip dümdüz uzanan toprakları gösterdi:
“Gözünün görebildiği her yer bizim. Ne kadar istiyorsan alabilirsin.”
Başlığını çıkarıp yere bırakan Başkan:
“İşaretin bu... Başladığın ve bitireceğin yer burası. Çevresini dolanacağın her yer senin olabilir.”
Parayı çıkarıp başlığın üstüne bıraktı Pahom. Paltosunu da üstünden sıyırdığında ceketiyle kaldı. Kemerini çıkarıp beline doladı; yelek koluna ufak bir azık çıkını ve matara koyup uşağından küreği aldı. Artık dolanmaya başlayabilirdi. Bir zaman nereden başlamasının daha iyi olacağını düşündü. Hiçbir yer vazgeçilir görünmedi gözüne.
“Hepsi bir...” dedi, “Doğuya gideyim.”
Yüzünü doğuya çevirip güneşin yüzünü göstermesini bekledi.
“Oyalanmamalıyım...” dedi sonunda. “Sıcak bastırmadan daha rahat yürürüm.”
Güneşin ilk ışınları ufukta belirdiğinde Pahom, elindeki kürekle daldı stepe. İlk yürüyüş hızı tam kararındaydı. Yaklaşık bir mil gidip derin bir çukur kazdı ve yeri belli olsun diye ot yolup üstüne yığdı. Yürümeyi sürdürdü; uykulu hâlinden sıyrılınca hızlandı. Bir süre daha gidip başka bir çukur açtı.
Dönüp arkasına bakan Pahom bayırı, orada duran insanları, araba tekerlerinin parladığını görüyordu. Yaklaşık üç mil yürüdüğü kararına vardı. Sıcak iyiden iyiye bastırıyordu; ceketini çıkarıp omuzlarına atarak yürümeyi sürdürdü. Sıcak giderek dayanılmazlaşıyordu; güneşe şöyle bir bakıp kahvaltı vaktinin geldiğini düşündü.
“Şimdi geri dönmek için çok erken. Çizmelerimi de çıkarayım hele...” diye söylendi.

Çizmelerini çıkarıp kemerine asarak tekrar yürüdü. ‘Bir üç mil daha gidebilirim...’ diye düşündü, ‘sonra sola dönerim. Şurası ne kadar güzel, alamazsam üzülürüm. Topraklar giderek daha verimli görünüyor.’

Dosdoğru ilerlemeyi sürdürdü. Arkasına baktığında, bayırı ve oradakileri zor bela seçebiliyordu.

‘Tanrım, bu tarafa fazla gitmişim...’ diye geçirdi içinden. ‘Hemen dönmem gerek. O kadar terledim, susuzluktan o kadar kavruldum ki!’

Durup bir çukur açarak otları yığdı. Matarasından su içti. Ardından sola dönüp yürüdü. Otlar adam boyu, hava boğacak kadar sıcaktı.

Giderek yorulduğunu hissediyordu; güneşe bakıp vaktin öğle olduğunu tahmin etti.

“Yeter...” dedi, “Soluklanayım hele...”

Oturup ekmeğini yedi, su içti; uyuyakalmaktan korkup uzanmadı. Bir süre oturduktan sonra tekrar yola koyuldu. Önceleri zorlanmadan yürüyebiliyordu; dinlenip su içmek, yemek yemekle de gücü yenilenmişti; ancak hava o kadar ısınmıştı ki bayılacak gibi oldu. Birden uyku bastırdığını hissetti.

Yine de ‘Bir saat yorul, ömür boyu rahat et...’ diye düşünüp yürüdü. Tam sola dönecekti ki bir dere gördü. “Burayı topraklarıma katmazsam günah olur. Burada pamuk yetiştirebilirim...” diye düşündü. Derenin çevresini de dolandı ve öbür yakaya da bir çukur açtı. Pahom tepeye baktığında, hava sıcaktan buğulanmış gibiydi ve bir şeyler uçuşup duruyordu gözlerinin önünde; bayırdakiler görünmez olmuştu.

‘Buraları fazla tuttum...’ diye geçirdi içinden. ‘Şurayı daha kısa tutayım...’ Yürümesini hızlandırıp bir üçüncü kenarı da arşınlamaya başladı. Başını güneşe çevirdi; ufku yarılamıştı Pahom, fakat karenin üçüncü kıyısında iki mil bile yol almamıştı. Hedefi on mil daha uzaktaydı.

“Yo, yo...” diye düşündü. “Topraklarım eğri büğrü de olsa, artık dosdoğru bir çizgiye yönelmeliyim. Hayli uzağa gittim ve engin arazilerim var artık.”

Hemen bir çukur kazıp üstüne otları yığarak bayıra doğru yöneldi.

Pahom hemen bayıra yönelmişti fakat adımlarını büyük bir zorlukla atabiliyordu. Sıcaktan bitkin, diken ve çalıların daladığı ayakları çizikler içindeydi ve artık dermanı kalmamıştı. O kadar çok dinlenmek istiyordu ki! Fakat gün batmadan bunu yapamazdı. Güneşin hiç sabrı yoktu; giderek alçalıyordu.

“Tanrım...” diye içini çekti. “Ben hata ettim. Keşke eşşeklik edip daha çok toprak edinmek için çırpınmasaydım! Zamanında yetişemezsem ne olacak?..”

Bayıra baktı önce, sonra güneşe. Varacağı yere ne kadar da uzaktı! Güneş ufuk çizgisiyle neredeyse birleşecekti. Pahom hızlandı fakat öyle güçsüz düşmüştü ki... Derken koşmaya başladı, paltosunu, ceketini; azık çıkınıyla matarasını attı. Elinde sadece baston niyetine kullandığı kürek vardı.

‘Ne halt ettim ben...’ diye düşündü. ‘Açgözlülük edip bir sürü yer dolandım, hepsi benim olsun istedim. Oraya gün batmadan varmam imkânsız.’

Bunları düşünmek, onun son gücünü de tüketti. Koşmayı sürdürüyordu; yorgun, mutsuz, susuz... Göğsü kabarıp iniyor, kalbi deli gibi atıyor, bacaklarını hissetmiyordu. Birden ölüm korkusu sardı benliğini... Yine durmadı. ‘Onca yol teptikten sonra durursam, beni ahmak sanırlar...’ diye geçirdi içinden. Durmadı, koştu; öyle yakınlaşmıştı ki Başkırların seslenişlerini duyuyordu; bu sesleri duymak, tutkusunu biledi. Olanca gücüyle koşmaya başladı.

Güneş alabildiğine alçalmıştı; buğulu havada kan kırmızı bir görünüm vardı. Neredeyse bayılacaktı! Ama hedefine öyle yaklaşmıştı ki... Pahom, kendisini gayretlendirmek isteyenlerin işaretlerini fark ediyordu; yere bıraktığı parayı, kalpağı ve elleri belinde Başkan’ı seçebiliyordu. Pahom ansızın dün gece gördüğü düşü anımsadı.

“Yeterince toprak var...” dedi. “Ama Tanrı benim bu toprakları ekip biçmeme izin verecek mi? Oraya asla varamayacağım.”

İyice alçalmış güneşe baktı; bir bölümü artık görünmüyordu. Son güç kırıntılarıyla atağa geçti; bedeni ileri eğilmişti ve dizleri onu artık taşımıyordu. Tam bayıra varmıştı ki, ortalık bir anda karardı; güneş battı. ‘Olanca emeğim boşa gitti!’ diye inledi. Durmaya karar vermişken Başkırların seslenişlerinin kesilmediğini fark etti, kendisi bulunduğu yerden güneşi göremiyordu ama bayırdakiler görebiliyordu. Derince soluklanıp bayırı tırmandı. Burada gün ışığının kırıntıları vardı daha. Bayıra çıkıp kalpağı gördü; Başkan kalpağın önünde, böğürlerini tuta tuta gülüyordu. Bir kez daha düşü geldi aklına; inledi. Dizlerinde derman kalmamıştı, yere kapaklanıp kalpağa uzattı ellerini.

“Bir sürü toprağın oldu!” diye bağırdı, Başkan. Uşağı hemen koşup yetişti; onu yerden kaldırmaya uğraştı, ama Pahom’un ağzından kan sızıyordu; son nefesini vermişti!

Uşağı, küreği alarak Pahom'a uygun bir mezar kazıp gömdü.
İki metrelik toprak doyurmuştu Pahom'un gözünü.

BEY VE UŞAĞI

Çetin gecen kış günlerinden biriydi. Saint Nikolay gününden iki gün sonra, kasaba kilisesinin bayramı vardı. İkinci sınıf alsatçılardan Vasili'nin o gün kiliseden ayrılması mümkün değildi. Vakfın işleriyle o ilgilenirdi. Hem evine de vakit ayırması, yakınlarını kabul etmesi ve onlara ikramda bulunması gerekiyordu.

Fakat son misafiri de gidince hiç vakit kaybetmeden yol hazırlıklarına başladı. Evi buralarda bir yerde olan bir arazi sahibiyle görüşüp, ne zamandır almak için pazarlık ettiği bir koruluğu alacaktı.

Telaşlıydı; çünkü diğer alsatçıların erken davranıp bu hesaplı yeri alma ihtimalleri vardı. Vasili, yedi bin ruble teklif etmesine rağmen, mal sahibi on bin rubleden aşağı inmiyordu. Aslında yedi bin ruble, koruluğun gerçek ederinin sadece üçte birine yakın bir miktardı. Mal sahibinin biçtiği fiyatı biraz kırmak mümkün görünüyordu; çünkü koruluk, Vasili'nin arazilerinin bulunduğu yere çok yakındı. Kasaba ileri gelenleri arasında, her birinin arazileri çevresine düşen böylesi yerlerin fiyatını kimsenin yükseltmemesi usulden gibi bir şeydi ama Vasili, kentteki odun tacirlerinin araya girip bu işi halletmenin çarelerini aradıklarını haber almıştı.

Bundan hareketle, bayram kutlamaları biter bitmez kasasından yedi yüz ruble çıkardı; kilise kasasından aldığı iki bin üç yüz rubleyi katınca yedi bin rubleyi tamamladı. Parayı tekrar tekrar sayıp cebine attı, hazırlıklara girişti.

O günün tek ayık uşağı Nikita, atları arabaya koşmak için davrandı.

O gün ayıktı Nikita; çünkü kendini bildi bileli hep içerdi. Yeni giysilerini ve ayakkabılarını elden çıkarmış ama artık içmeye tövbe etmişti. Tövbesine de uymuştu; iki aydır elini bile sürmemişti içkiye. Her tarafta şarap içilen bu bayram gününde bile, kendine engel olmayı başarmıştı.

İşini coşkuyla yapması, iş bilirliği, gücü, temiz kalbiyle kendini herkese sevdirmeyi bilmişti. Ancak kimi zaman ortadan kaybolduğu olurdu; yılda iki kez, bazen bundan da fazla içmeye başlar, her şeyini içkiye yatırırdı. Sadece bu kadarla kalsa iyi; hayır, geçimsiz, şirretin teki olurdu. Beyi Vasili bile ona kaç kez kapıyı göstermişti. Fakat dayanamayıp, her seferinde geri almıştı; çünkü Nikita namuslu bir adamdı, hayvanlara düşkündü. En önemlisi de karın tokluğuna bile çalışırdı. Alması gereken para seksen ruble olmasına karşın, beyi ona sadece kırk ruble verirdi. Ama bunu bile bölük pörçük alırdı Nikita. Hayır, bu kadarla da kalmazdı beyi, kendi dükkânından kat kat fazla paraya mal satardı onun emeğinin karşılığında. Nikita'nın bir vakitler hayli alımlı, eline çabuk bir karısıyla, bir oğlu ve iki kızıyla evinde çalışıp hayatını sürdürüyor, kocasının yanlarında olmasından şikâyet etmiyordu. Etmiyordu, çünkü Nikita içmediği zamanlar kadının yakınmaları nedeniyle koyun gibi olurdu. Kafayı bulunca da uğursuzun biri olup çıkar, kadını korkudan öldürürdü. Bir seferinde, belki de kadının kendisine ayıkken yaptıklarının intikamını almak için karısının sandığını kırmış, kadıncağızın en güzel elbiselerini baltayla doğramıştı. Maaşı doğrudan karısının avucuna verilir, kendisi de sesini çıkarmazdı buna. Bu kez de aynı şey olmuştu. Bayramın iki gün öncesinde, kadın, Vasili'nin dükkânına uğramış, sadece üç ruble eden un, çay, şeker, kvas benzeri öteberiler almış, bağışta bulunur gibi davranan beye de minnet borcu duyarak ayrılmıştı. Aslında adamın ona hiç değilse yirmi ruble ödemesi gerekiyordu.

Bey, Nikita'ya:

"Bizim için lafı mı olur?" demişti. "Ne istersen gel al dükkândan. Çalışır, ödersin. Hem ben diğerleri gibi senet sepet istemem. Burada her şey konuşarak halledilir. Madem ki benim emrimde çalışıyorsun, ben de seni bırakamam..." diyordu.

Bey bunları söylerken uşağı, onun sahiden velinimeti olduğunu düşünürdü. Vasili, bu adam gibi, emrindeki diğer uşakların da onun kimsecikleri kandırmadığı, kandırmak ne demek; herkesi iyiliklere boğduğunu düşündüklerini sanırdı, kendisinden başka kimse inanmasa da...

Uşak, ‘Bey öyle diyor ama ben de çalışıp çabalıyorum; kendi işim olsa ancak bu kadar yapardım...’ diyordu içinden.

Aslında beyin kendisini kandırdığını biliyordu ama onunla tutup hesaplaşmaya kalksa da eline bir şey geçmeyeceğini, daha iyi bir yer buluncaya kadar buralarda çalışmasının daha doğru olacağını düşünüyordu.

Atları arabaya koşma emri almış; her zamanki hevesliliği, güleryüzüyle arabalığa doğru hamle etmişti. Adımlarını ördek gibi atmasına karşın, işe hemen girişme eğilimindeydi. Bir çiviye taktığı çizmelerini alıp ahıra girdi. Beyin koşulmasını emrettiği atlar buradaydı. Bir başına ayrı bir bölmede duran orta boylu, sağlam, sağrısı hafifçe düşük at, Nikita’yı görünce sevinçle kişnemiş, uşak da:

“Hayrola, canın mı sıkılıyor?” diye ata hâl hatır sormuştu.

“Hadi, sakin ol; telaşlanma, dur seni suvarayım...” Atla, bir insanla konuşur gibi konuşurdu. Paltosunun eteğiyle, hayvanın ortası tüysüz, tozlanmış, ince bir kanal gibi görünen yağlı sırtını kuruladı; dizginliği başına takıp sulamaya götürdü.

Ahırdan çıkan at, sağa sola dönüyor, yanı sıra gelen adamcağızı tekmelemek ister gibi yapıyordu. Bu şakaya bayılan uşak:

“Hadi aslanım, hadi...” deyip kendisi de doludizgin koşuyordu. Doyasıya su içen at, derin derin düşünür gibi oldu bir ara; başını yalaktan kaldırıp aksırdı. Uşak, alabildiğine ciddi bir sesle:

“Artık içmeyeceksin ha? Peki, sen bilirsin...” deyip beraberce arabalığa geldiler. Hayvancağız eşinip tepiniyor, her yeri gürültüye boğuyordu. Kimseler yoktu ortalıkta. Avluda sadece aşçı kadının bayrama gelen kocası vardı. Uşak, adama:

“Ahbap, hangi arabayı hazırlayacağımı sorsana bir; büyük olanı mı, küçük olanı mı?..”

Seslenilen adam, yüksek temelli, saç çatılı eve girdi. Hemen sonra, küçük olan arabanın hazırlanacağı haberiyle geldi. Uşak, o gelene kadar hayvana dizgin takmıştı. Bir eliyle dizgini, diğeriyle de hayvanı çekerek iki kızaklı arabanın durduğu bölüme girdi.

“Pekâlâ, küçük olanı hazırlayayım!..” deyip kendisini ısırmak ister gibi yapan haylaz atı, araba okunun arasına soktu.

Sıra dizginleri sıkılamaya geldiğinde, aynı adamdan bir demet yulaf ve saman getirmesini istedi. Getirilen yulafı arabaya yerleştirirken “Sakin ol, sakin ol...” deyip ekliyordu: “Bir de örtü bulduk mu sana tamamdır.” Atın

üstüne bir örtü çekip yulafları yerleştirmeye devam ediyordu. Aşçının kocasına:

"Yardımların için sağ ol..." dedi. Bir halkaya takılı duran terbiyeleri alıp kızağın kenarına ilişti, tırısa kalkmaya can atan atı, donmuş gübrelerin yığılı olduğu avludan geçirdi.

Kürklü, kalpaklı, üstü başı temizce, yedisinde bir çocuk gelmişti evden. Çocuk:

"Amca, amca!" diye sesleniyordu. "N'olur ben de geleyim!.." diyordu.

Uşak:

"Buyur, küçük beyim!" deyip atı durdurdu. Beyin oğlunu kızağa bindirdi, çocuğun renksiz yüzü mutlulukla ışıldadı.

Saat üçe geliyordu. Hava soğuk, sisli, rüzgârlıydı. Gökyüzünde kapkara bulutlar vardı. Rüzgâr sokakta uğulduyor, çatıdaki karları arabalığa yığıyordu.

Kızak, kapıdan geçmiş, evin taş merdivenleri önünde durmuştu. Bey, ağzında sigarası, üzerinde kürküyle karları gıcırdatarak çıktı. Sigarasından bir nefes alıp yere atarak ezdi. Burun deliklerinden duman çıkartarak, göz ucuyla atı inceledi. Kürkünün yakalarını iyice kaldırdı. Oğlunu görüp:

"Oo, küçük beye bak, nasıl oturmuş!"

Akşam içkiyi fazla kaçırmıştı. Kendine ait şeyleri görmekten, kendinden her zamankinden daha hoşnuttu. Eskiden beri oğlunun her hareketinden hoşlanırdı. Gözlerini kırpıştırması, uzun dişlerini göstermesi bunun belirtisiydi.

Başındaki şaldan dolayı, sadece yüzü görünen evin sade hanımı da avluya çıkmıştı, kocasının arkasında duruyordu. Ürke çekine yürüyüp:

"Nikita'yı yanına alırsan iyi olur..." dedi.

Bey, bu sözlerden hoşlanmamış olmalıydı. Yanıt vermeden somurttu, yere tükürdü.

Kadın inlemeye benzeyen bir sesle:

"Yanında çok para var. Ayrıca hava da bozabilir!.." dedi.

Bey, satıcılarla konuşur gibi heceleri vurgulayarak:

"Rehber neyime gerek? Yolu bilmiyor muyum ben?" dedi.

Kadın, şalına biraz daha sarındı:

"Hayır, yalvarırım al onu..." dedi.

"Ne de yapışkansın! Nasıl alayım?" dedi adam.

Uşak:

“Ben hazırım...” dedi.
Kadına bakıp:
“Ben yokken biri hayvanlara yem vermeyi unutmasın...” dedi.
Kadın:
“Bana bırak o işi.”
Uşak, beye dönüp:
“Evet, ben de geliyor muyum?”
“Hanımı gücendirmemeli... Ama geleceksen -göz ucuyla gülümseyerek adamın kısa, kir pas içinde, etekleri limelenmiş eski paltosuna bakıp- seni daha fazla sıcak tutacak bir şey giy...” dedi.
Uşak, aşçının kocasına:
“Gel dostum, şu atı biraz tut...” dedi.
Çocuk ince sesiyle:
“Ben tutayım...” dedi ve fırlayıp kalktı, üşüyen ellerini cebinden çıkarıp dizgini tuttu.
Bey, eğlenir bir sesle:
“Fazla da süslenme olur mu?” dedi uşağa.
“Hemen gelirim” diyen uşak, hizmetçilere ayrılmış bölüme seyirtti.
Orada olan aşçı kadına:
“N’olur, hanımım, şu paltomu hazırla, sobanın yanında kurumaya bırakmıştım. Bey beni bekliyor...”
Konuşurken, bir yandan da çivide asılı duran kemerini alıyordu.
Yemekten sonra biraz kestirmiş ve şimdi de semaveri hazırlamaya girişmiş kadın, uşağı gülümseyerek dinledi; hemen paltoyu alıp silkelemeye başladı.
Uşak:
“Birazdan keyfe dalacaksınız ha?” diyordu.
Zaten kiminle olursa olsun, herkesi mutlu edecek bir söz bulurdu mutlaka. Artık kemerini sıkılamış, şekle girmeyen karnını iyice bastırmıştı.
“Ne de yakıştı ama!.. Artık açılman bir yana, gevşemen bile mümkün değil...” diyordu kendi kendine.
Kollarını rahat bırakmak ister gibi, omuzlarını kaldırdı; paltoyu üzerine giydi. Parmaksız eldivenlerini yerden alıp:
“İşte oldu!” dedi.
Aşçı kadın:
“Çizmelerini de değiştir. Bunların giyilecek hâli kalmamış...” dedi.

Biraz düşünen adam:
“İyi olurdu ama ne de olsa yolumuz uzak değil” deyip koştu.
Arabanın yanına geldiğinde evin kadını sordu:
“Yavrum, üşürsün bak!..” dedi.
Çocuk:
“Üşümem, üşümem!..” dedi ve önüne biraz saman çekti, uslu at için gereksiz bulduğu kamçıyı altta bir yerlere koydu.
Bey, arabaya kuruldu. Üst üste giydiği iki kürklü sırtı, bütün arabayı kaplamış gibiydi. Dizginlere sarıldı, hayvanı ilerletti. Uşak, hareket hâlindeki kızağa atladı, bir ayağını dışarı sarkıtıp diğerini altına aldı.

Hava daha da soğumuş, yerdeki kar sertleşmişti. Kızak bu yüzden sarsılarak yol alıyordu; dinlenmiş at, karlarla kaplı bir yola girmişti.
Oğlunun, kızağın ardında asılı olduğunu gören bey, neşeli bir sesle:
“Hey, yaramaz, orada ne yapıyorsun?” diye seslendi. Uşağa, “Ver şu kamçıyı bana...” dedi. Sonra çocuğa dönüp, “Haydi, dosdoğru eve!” diye seslendi. Çocuk yere indi. Hayvan hızlandı.
Altı hanelik bir köydü onlarınki. Son evi de geçince rüzgârın iyice sertleştiğini hissettiler. Yol zar zor seçiliyordu. Kızağın ayaklarının açtığı izlere rüzgâr hemen kar yığıyordu.
Tarlaların üzerinde kar koşturuyor, ufuk çizgisi belirmiyordu. Sürekli açık seçik görünen orman, savrulan karlardan seçilemiyordu. Rüzgâr, atın yelelerini savuruyordu.
Atıyla övünen bey:
“Kar çok fazla ama at yine de iyi gidiyor. Birinde, yarım saat içinde P.. .’ye gitmiştik.”
Rüzgârın yüzüne yapıştırdığı yakasından dolayı bir şey duyamayan uşak:
“P.. .’ye yarım saat içinde gitmiştik...” dedi.
“Öyledir; sağlam bir hayvandır.”
Sustular ama bey konuşmak istiyordu:
“Ee, bahar geldiğinde bir at alacak mısın?”
Uşak yakalarını çekip:
“Buna mecburuz; oğlan büyüdü. Artık çift sürmesi gerek.”
“İyi, bizim kemikliyi al; fiyatta bir şeyler yaparım.”
Uşağın cevabı, beyin açgözlülüğünü depreştirmişti. Satacağı malı cilalama konusunda becerikliydi. Fakat sözünü ettiği atın sadece yedi

rublelik bir emanet olduğunu, beyin kendisine yirmi beş rubleye okutacağını, altı ay boyunca da zırnık koklatmayacağını bilen uşak:

“Bana on beş ruble verseniz, daha iyi. Mal pazarına gidip bir şeyler ararım.”

Bey:

“Kemikli deyip geçme. Senin iyiliğini istediğim için söylüyorum. Benim vicdanım rahat; kimseye kötülüğüm dokunmamıştır. Hele sana, zarar ederek bile mal satıyorum.” Pazarlık eden sesiyle:

“Namusum hakkı için, ben kimselere benzemem! Gerçekten sağlam bir beygirdir!..” dedi.

İç geçiren uşak:

“En ufak bir şüphem yok bundan” dedi.

Beyin susmasını fırsat bilen uşak, yakasını tekrar kaldırdı ve yüzünü iyice kapattı.

Bu hâlde yarım saat daha gittiler. Uşak, elinin üstünde, kürkün yırtığından giren rüzgârı hissediyordu. Olduğu yere büzülüyor, ağzını kapatan yakasının içinde soluk alıp veriyordu. Vücudu üşümüyordu.

Karamihevo yolu daha elverişliydi, yolun her iki yakası da kazıklarla işaretlenmişti ama uzun bir yoldu. Doğruca giden yol daha kestirmeydi ama bu kadar elverişli değildi; yol kazıkları seyrelmiş, karla kaplanmıştı.

Bir süre düşünen uşak:

“Karamihevo yolu uzundur ama rahattır...” dedi.

Gittikleri yoldan ayrılmak istemeyen bey:

“Doğruca gidersek dereyi keseriz, hem yolumuzu da kaybetmeyiz. Sonrası orman...” diyerek bu fikri kabul etmedi.

Sesini çıkarmayan uşak, yakalarını yüzüne çekti yine.

Bey, yol konusundaki fikrini değiştirmedi; yarım mil kadar daha ilerleyip sola saptı, burada kuru yapraklı bir meşe dalı sallanıyordu. Bundan sonra rüzgârla yüz yüzeydiler. Kar atıştırmaya başladı.

Bey kızağı kullanıyordu. Avurtlarını şişiriyor, soluğunu bıyıklarına boşaltıyordu. Uşak uyuyakalmıştı. Bir on dakika daha gittiler. Bey konuşmaya başladı. Uşak hemen gözlerini açıp sordu:

“Efendim?..”

Bey yanıtlamadı. Sürekli eğilip sağa sola bakıyordu. At ilerliyor, terleyen tüyleri parıldıyordu.

Uşak:

“Efendim?..” dedi tekrar.
Bey öfkeyle ona öykünerek:
“Ne efendimi?.. Hiç yol levhası yok; kaybolduk...”
Uşak:
“Bir de ben bakayım...” deyip kızaktan indi, kırbacı alıp atın soluna doğru gitti. Fazla kar yağmamıştı o yıl. Rahatça ilerleyebiliyordu. Yine de kimi yerlerde dizlerine kadar kara gömülüyordu. Çok geçmeden çizmelerinin içi karla dolmuştu.
Ayağıyla, kırbacın ucuyla zemini yokluyor, yolu bulamıyordu.
Geri döndüğünde bey:
“Ne olacak şimdi?” diye sordu.
“Buralarda bir şey yok, gidip şuralara da bakayım.”
“Şuradaki leke neymiş, ona da bak...”
İşaret edilen yere yaklaştı uşak; bomboş bir tarlaydı burası. Üstündeki karları silkeleyen uşak dönüp kızağa bindi. Emreden bir ses tonuyla:
“Sağa gidelim; rüzgâr solumuzdaydı, şimdiyse yüzümüze çarpıyor; sağa döndürün arabayı.” Bey, uşağı dinledi. Biraz sağa doğru gittiler ama yol filan görünmüyordu. Rüzgâr hızını kesmemişti; kar yağmaya devam ediyordu.
Kendinden hoşnut uşak:
“Beyim, yolu kaybettik!..” dedi.
Bey, karın altından seçilen siyahımsı sazları gösterip:
“Şunlar nedir?” diye sordu.
“Zaharof’un tarlasındayız. Yoldan çıkmışız demek.”
“Yalan!”
“Asla yalan söylemem. Zaten kızağın sesi bunu doğruluyor. Ünlü patates tarlaları burası; yapraklara, dallara bakın.”
“Ne bela ama! Ne yapacağız?”
“Doğruca gideceğiz; bir çiftliğe, ya da bir eve rastlarız herhâlde.”
Bey, bu öneriyi de kabul etti. Bir süre daha gittiler. Tekerlekler karın dondurduğu yerlerde gıcırtılar çıkarıyordu.
Tepeden inen kar, bazen öbekler hâlinde havalanıyordu. Anlaşılan, at epeyce yorulmuştu; terli tüyleri kıvrımlanıyor, karla kaplanıyordu; hızı epeyce düşmüştü. Ayağı sürçünce, bir yerlere takıldı. Bey de atın dizginini kıstı.
Uşak:

“Dur, serbest bırak da kurtulsun...” dedi kızaktan inerek. Sonra “hadi güzelim hadi...” diyerek atı gayretlendirmeye çalıştı. Hemen harekete geçti at, düştükleri çukurdan silkinip tek hamlede çıktı.

Bey:

“Neredeyiz biz?”

“Biraz yürüyelim de öğreniriz nasıl olsa.”

Bey, karlar arasında kütle hâlinde görünen bir yeri işaretle:

“Goriçkino ormanı değil mi şurası?”

“Yanına gidersek ne olduğunu anlarız.”

Rüzgârın oradan getirdiği yaprakları gören uşak, oranın orman değil, köy olduğu sonucuna varmış ama bunu nedense belirtmek istememişti. Biraz daha ilerlediklerinde, kavak ağaçlarını gördüler.

Uşağın tahmini doğruydu. O kütle orman değil, kavaklıktı. Kuru yaprakları hışırdayıp duruyordu. Herhâlde bir hendeğin kıyısına dikilmişlerdi. Bilinmez sesler çıkaran bu ağaca yaklaştıklarında, at ön ayaklarını yukarı kaldırdı, bir yığına atlayıp döndü; yolu bulmuşlardı.

Uşak:

“Neresi olduğunu bilmesek de, bir yerlere geldik...” dedi. At, karla kaplı yolda ilerliyordu. Biraz ötede, bir depo duvarı çıktı karşılarına. Oradan döndüklerinde, yüzlerine vuran rüzgârla karlara daldılar.

Önlerinde dar bir sokak ve iki ev vardı. Yoldaki karı rüzgâr yığmıştı ve aşılması zorunluydu. Bu engeli de geçince rahat biçimde sokağa daldılar. Evlerinden birinin duvarında, beyazlı kırmızılı iki gömlek, donlar, ayak dolakları rüzgârla dans edip duruyordu. Beyaz gömlek, yırtılacak kadar sallanıyordu.

Uşak:

“Uyuşuk kadın, şu çamaşırları neden toplamadı ki? Belki de hastalanmıştır!..” dedi.

Köye girdiklerinde rüzgâr aynı hızla esmeye devam ediyordu. Yolun her tarafı karla kaplıydı. Ama köyde ilerledikçe havanın yumuşadığı, şenlendiği hissediliyordu. Bir evin avlusundaki köpek ürüyor, kürkünü başına çeken bir kadın, bir evin eşiğinde durmuş geçen yabancılara bakıyordu. Köy ortasında bir yerlerden, genç kızların söylediği şarkıların sesi geliyordu.

Rüzgâr burada gücünü yitirmiş gibiydi. Dolayısıyla kar da fazla yığılmamıştı.

Bey:
“Burası Grişkino olabilir...” dedi.
“Evet, orası!”
Grişkino adlı köye gelmişlerdi. Sola fazla sapıp ters yönde on mil ilerledikleri hâlde, varmak istedikleri yerin uzağına düşmemişlerdi. Asıl gidecekleri yer olan Goriçkino buradan on mil uzaktı.
Köyde iri yarı biriyle karşılaştılar. Adam atı durdurup “Kimsiniz?” diye sordu ve beyi tanıyınca oklardan birine yapıştı, kızağa kadar ilerledi. Bu adam, herkesin tanıdığı ünlü bir hırsızdı. Beye seslenip:
“Hayrola, bu havada ne işiniz var burada?”
Uşak, adamın votka koktuğunu hissetti.
“Goriçkino’ya gitmek istiyoruz...”
“Ne kadar da uzağa düşmüşsünüz! Malakovo’dan sapacaktınız.”
Bey:
“Ne yapalım, yolumuzu kaybettik!..”
Hırsız, hayvanı inceleyerek:
“Güzel bir at!” dedi ve atın kuyruğunun gevşeyen düğümünü sıkılaştırdı.
“Geceyi burada geçirmek ister misiniz?”
“Hayır, biz yolumuza gidelim.”
“Peki. Sen de kimsin? O, o, Nikita!”
“Benim ya; hiç değilse artık yolumuzu kaybetmesek...”
“Niye kaybedesiniz! Geri dönüp sokak boyunca ilerleyin, hiç sola bakmadan, ana caddeye gelip sağa dönün.”
Uşak:
“Nereden sağa sapacağız?”
“Bir çalılıkla karşılaşacaksınız, onun karşısında bir kazık çakılı; bol yapraklı bir meşe ağacı göreceksiniz, oradan sapın.”
Bey, ata geri manevra yaptırdı, kızak tarif edilen yola döndü.
Peşlerinden:
“Ama kalsaydınız daha iyi olurdu...” diye bir ses geldi.
Bey, seslenişe kayıtsız kalıp atı hızlandırdı.
Ormandaki düz yoldan on mil gidecek olmasını dert etmiyordu. Kar da durmuştu.
Geldikleri yolun ters tarafındaydılar şimdi. Kenarda köşede öbeklenmiş gübre yığınları görülüyordu. Çamaşır serili avlunun önünden tekrar geçtiler.

Beyaz gömlek sadece bir koluyla seriliydi. Uğultular içindeki ağaçları buldular, şimdi tarlaların ortasındaydılar.

Rüzgâr giderek hızını arttırıyordu. Yol, yağan karla kaplanmıştı. Yön tayini, sadece çakılı kazıklarla saptanabilirdi. Fakat kuduran rüzgârdan onlar bile seçilemiyordu.

Bey sürekli gözlerini kapatıyor, çevresini görebilmek için sağa sola dönüyordu. Ama aslında yaptığı iş, kendini ata teslim etmekti.

Bir on dakika daha gittiler; önlerinde bir karartı gördü. Onlarla aynı yöne gidenler vardı. At, onlara yetişti ve ayağıyla kızağın arkasına vurdu.

Kızaktakiler: “Yana çekip, öne geçin!” diye bağırdılar.

Bey, kızağı öne geçirdi.

Diğer kızakta üç erkek, bir de kadın oturuyordu... Köydeki bayram eğlencesinden dönüyorlardı. Bir köylü, elindeki sopayla atın sağrısına vuruyor; diğer ikisi kollarını sallayarak bağırışıyordu. Kadın, kürkünün içine büzülmüş, karla kaplı hâlde kızakta oturuyordu.

Bey:

“Neredensiniz?” diye sordu.

Bazı sesler:

“A...”

“Nereden?..”

Köylünün biri bütün sesiyle bağırdı, tek kelimesi dahi anlaşılmadı.

Diğer köylü:

“Hadi hızlanalım; onları öne geçirtmeyelim...” dedi.

Atın sırtında bir kırbaç sakladı.

Bey:

“Zil zurna sarhoş bunlar...”

Kızaklar çarpıştı, neredeyse birbirlerine geçeceklerdi. Ayrıldılar... Köylülerin kızağı geride kalmıştı.

Uzun tüylü, fırlak karınlı sıskacık hayvan, bütün gücünü harcayıp zorlukla ilerleyebiliyordu. Amansızca sırtına inen kamçıdan sakınmak için hızlanıyor, ayakları karlara batıyordu. Zavallı hayvan bir anda yavaşlayıp geride kalmıştı.

Uşak:

“Fazla votka içmenin sonu... Zavallı hayvanı öldürecek bu sarhoşlar!” dedi.

Güçsüz kalmış hayvanın soluğunu, sarhoşların konuşmalarını duya duya biraz daha ilerlediler. Hemen sonra, bu sesler de duyulmaz oldu. Rüzgârın uğultusundan başka ses yoktu artık.

Bu karşılaşma beyi oyalamış, güvenini arttırmış, kendini tamamen ata bırakmıştı.

Uşak yapacak iş bulamadığı zamanlardaki gibi, uyuklamaya, yorgunluğunu gidermeye başladı. At ansızın durdu. Uşak neredeyse yere kapaklanacaktı.

Bey:

“Yine başladık...” dedi.

“Neye?..” dedi uşak.

“Yol kazıkları yine görünmez oldu. Yolu kaybettik.”

Uşak:

“Öyleyse bulalım...” diyerek kızaktan indi, epeyce ötelere yürüdü. Dönüp geldiğinde:

“Oralarda yol falan yok. Belki önümüzdedir...” dedi.

Karanlık bastırıyordu. Kızağın kar küreyen aleti işini yapıyordu.

Bey:

“Hiç değilse o köylülerin sesleri duyulsaydı...”

Uşak:

“Gelip bize yetişemediklerine göre, yoldan hayli uzakta olmalıyız. Belki de onlar yollarını şaşırdılar.”

Bey:

“Ne tarafa gitmeliyiz sence?”

“Bence ata bırakalım. Bizi sadece o kurtarabilir. Dizginleri bana verin.”

Eldivenli elleri iyice üşüyen bey, dizginleri uzattı. Uşak bu dizginleri sadece elinde tutmakla yetindi, zeki hayvan kulaklarını dike dike dönmeye koyuldu.

Uşak, sevgiyle:

“Cin gibidir bu at, cin gibi...”

Yarım saat geçmeden önlerinde bir orman, kaya ya da hayalet belirdi. Sağ yanlarında yolda kızakları seçmeye başlamışlardı.

Bey:

“Galiba yine Grişkino’ya geldik...” dedi. Sol yanda aynı depo duvarını görüyorlardı ve biraz ötede ipe serili çamaşırları...

Aynı dar sokak, aynı gübreler, köpek ulumaları. Karanlık bastırmış, evlerin ışıkları yakılmıştı.

Bey, atı tuğla duvarlı büyücek bir evin önünde durdurdu. Uşak, masada içki şişeleri gördüğü evin penceresine kırbacının sapıyla vurdu.

“Kim o?” diye seslenildi içeriden.

“Komşu köydeniz. Kapıyı açar mısın?”

Birkaç dakika sonra açıldı evin kapısı; uzun boylu, ağarmış sakallı, bayramlık beyaz gömlekli, kürklü bir ihtiyarla kırmızı gömlekli deri eldivenli bir genç belirdi kapıda.

İhtiyar:

“Oo Vasili, sen ha?”

“Evet. Yolumuzu kaybettik. Buraya ikinci gelişimiz bu...”

“Acayip...” deyip yanındaki gence:

“Durma, git kızağın kapısını aç” dedi.

“Hemen!..” diyen genç koşup gitti.

Bey:

“Geceyi burada geçirmeyi düşünmüyoruz...” dedi.

İhtiyar:

“Karanlık çöktü; bu havada nereye gideceksiniz!”

Bey:

“Kalmayı ben de isterdim ama işim acele.”

“Yine de gelin hele, birazcık nefes alırsınız.”

“Peki. Havanın daha çok kararacağı yok. Ay da çıkar belki.” Uşağına dönüp, “Ne dersin, biraz oturalım mı?” diye sordu.

“İyi olur...” beyim.

Bey, ihtiyarla birlikte içeri girdi. Genç, kızağın kapısını açtı, atı içeri aldılar; kirişlere tünemiş tavuklarla horozlar gıdaklamaya, koyunlar tırnaklarını yere sürtmeye, köpek de bu yeni ziyaretçiye şaşıp havlamaya başladı.

Uşak, bütün ahır sakinlerine iltifatlar ediyordu. Tavuklardan özür diledi, koyunları azarladı, köpeğe de dostluk teminatı verdi.

Üzerindeki karları temizleyip:

“Artık işimiz yoluna girdi...” diyordu.

Yanındaki delikanlı:

“Bunlar evimizin ermişleri; keramet sahibidirler.”

“Ne ermişi?”

Öteki sırıtarak:

“Polsen böyle yazar: Hırsız eve sessizce girer, köpek ulumaya başlar: ‘Uyan!..’ demektir bu. Horoz, sabaha karşı öter: ‘Artık kalk!’ demektir bu. Kedi yalandığında, ‘Konuğun var; ikramda bulun!’ anlamındadır.”

Bu delikanlı yazamıyor ama okuyabiliyordu. Polsen’i ezberlemişti; hem tek kitabı da o idi. Biraz kafayı çektiği günlerde, uygun bir şeyler bulup anlatmaktan hoşlanıyordu.

Uşak:

“Öyledir...” dedi.

“Sen de epeyce üşümüşsündür...” dedi delikanlı.

“Evet.”

Avludan geçip eve girdiler.

Beyle uşağı, kasabanın maddi durumu yerinde olan adamlarının birinin evindeydiler. Adam, oldukça büyük beş parça arazinin sahibiydi ve bunlar dışında da işlemek için tarla kiralardı. Ahırlarında altı at, üç inek, iki buzağı, yaklaşık yirmi de koyun vardı. Ev sakinlerinin sayısı yirmi üç kişiydi; kızlarının dördü evliydi ve altı torun -delikanlı da torunlardan biriydi ve evli tek torun o idi- iki torunun torunu, üç yetim, çocuklu dört gelin... Köyde birbirinden kopmadan yaşayan tek aileydi bu. Ama sık sık rastlandığı gibi, anlaşmazlık önce kadınlar arasında baş göstermiş, zamanla mirası bölüşmeye kadar varmıştı.

İki oğul, Moskova’da suculuk yapıyordu; diğeri ise askerdeydi.

Şu anda evde ihtiyarla karısı, bayram dolayısıyla kentten köye inmiş olan büyük oğulları, kadınlarla çocukları, bir misafir ve bir de komşuları bulunuyordu.

Bey siyah kürküyle masada, Meryem heykelinin altında oturuyordu. Nemli bıyıklarını emiyor, keskin gözleriyle çevresini izliyordu.

Beyin haricinde masada, ağarmış sakallı, saçsız, beyaz gömlekli bir ihtiyar; kentten gelen büyük oğul, evdeki diğer oğlu, komşu, zayıf yüzlü bir köylü vardı.

Yemeklerini yemişler, semaverin kaynamasını bekliyorlardı. Çocuklar yatıyordu; kadınlardan biri beşiğin yanına uzanmıştı. Yüzünün her yeri buruşuk olan evin hanımı, beyin çevresinde hizmet için dönüp duruyordu.

Uşak, odaya girdiğinde kadın, beyin bardağına votka koyup “Buyurun, için...” diyordu.

Üşümüş, yorulmuş olduğu böyle bir zamanda içki bardağının ışıltısı, boğaz yakan kokusu, uşağı epeyce etkilemişti. Alnı kırıştı, başlığını, paltosunu silkip odada kendi başınaymış gibi yüzünü ikonalara çevirip selam vererek masaya dönüp paltosunu çıkarmaya başladı. Büyük kardeş, adamın buz tutmuş bıyıklarına bakıp:

“Kara bulanmışsınız...” dedi. Uşak, bir daha silktiği paltosunu bir çiviye asıp masaya yaklaştı. Neredeyse bardağı tutup lezzetli içkiyi yudumlayacaktı ki beyine bakıp içmemek için verdiği sözü hatırladı. Çizmelerini bile içki parası için sattığını, çocuğuna baharda bir tay alacağını düşündü ve kendini tutup:

“Sağ olun, içmiyorum deyip...” cam kenarına ilişti.

Büyük kardeş:

“Neden içmiyorsunuz?”

Uşak gözleri yerde:

“İçmiyorum; hepsi bu...” dedi ve yüzünün buzlarını temizlemeye başladı.

Bey, elinde bir parça ekmekle:

“Ona iyi gelmez içki!” dedi.

Evin kadını:

“Çay içersiniz öyleyse; üşümüşsünüzdür deyip...” kadınlara, “Çay için ne bekliyorsunuz?” diye sordu.

Gelinlerden biri, fokurdayan semaveri bir bezle kurulayıp masaya kadar zorlanarak kaldırdı.

“Çay hazır...” dedi.

Bey, yollarını nasıl şaşırdıklarını, iki defa aynı köye geldiklerini, sarhoşların oturduğu bir kızakla karşılaştıklarını anlattı.

İhtiyar, şaşkın bir hâlle, yolu nerede, nasıl şaşırdıklarını, sarhoşların kimler olduğunu ve doğru yolu nasıl bulacaklarını söylüyordu.

“Molçanovka’ya kadar rahattır yol. Bir çocuk bile kaybolmaz orada. Ama tam zamanında dönmek gerek. Çalılığın hemen önünde.”

Yanındaki köylü:

“Ama kayboldular işte!..”

İhtiyar kadın üsteliyordu: “Gece burada kalırsınız. Kadınlar size şilte sersinler” diyordu.

İhtiyar adam:

“Sabah erkenden yola çıkarsınız.”

Bey:

“Mümkün değil dostum, acele işlerim var.”

Ağaçlığı ve kendisinden daha fazla acele edecek alıcıyı düşünüp:

“Kimi zaman bir saatte kaybolan bir şeyi, bir yılda ele geçiremezsiniz...” dedi.

Uşağına:

“Gideriz, değil mi?” diye sordu.

Uşak, yanıt vermekte acele etmedi; sakalı bıyığıyla ilgilenmeyi sürdürdü. Sonunda renksiz bir sesle:

“Yolu bir daha şaşırmamak koşuluyla!” dedi. Yüzünün kanı çekilmiş gibiydi; tek düşündüğü şey içkiydi. Çay kesmezdi onu; hem çay da dağıtılmamıştı.

Bey:

“Bütün mesele dönülecek yeri bulmakta; sonra bir daha kaybolmayız...” dedi.

Uşak, sonunda uzatılan çay bardağını alıp:

“Peki bey; siz bilirsiniz...” dedi.

Bey:

“Çayı içip yollanalım hemen!”

Uşak susup başını salladı. Çayı tabağına döküp, dumanında ellerini ısıttı; ağzına küçük bir şeker parçası koyup, ihtiyarları bir daha selamladı.

Bey:

“Biri bize oraya kadar eşlik etseydi...” dedi.

Büyük oğul:

“Olur...” deyip delikanlıyı göstererek “Kızağı hemen hazırla...” dedi.

Bey:

“Aslan evladım, hadi götür bizi...” dedi.

Delikanlı bir çiviye astığı şapkasını alıp gülümseyerek fırladı. Bu sırada, uşağın gelmesiyle bölünen konuşmaya tekrar geçildi. İhtiyar, oğullarının bayram armağanlarından yakınıyor:

“Ana babalarını ne çabuk unutuyor bu gençler.” diyor komşu:

“Ya, öyle azizim! Onların hayrı sadece kendilerine. Diy-yemkin’i duydun mu? Babasının kolunu kırmış...” diye ekliyordu.

Uşak, kulak kesilmiş dinliyor, kendisi de bir şeyler söylemek istiyordu; ama içtiği çayla ilgileniyor, sadece başını sallıyordu. Art arda çay içiyor, gevşiyordu. Sohbet kendi yolunda ilerliyor; arazilerden, miraslardan söz ediliyordu. Bu sözler öylesine söylenmiş sözler değil de evin içinde

bulunduğu durumla ilgiliydi. Büyük oğlu malların bölüşülmesini istiyordu. Üzüntü verici bu sözler bütün aileyi etkiliyordu. Ailevi konuları da yabancıların yanında konuşmaktan kaçınmadılar. Evin beyi, ömrü oldukça buna izin vermeyeceğini çünkü şimdi rahat yaşadıklarını fakat malları paylaşırsalar, ailenin yoksul düşeceğini söylüyordu.

Komşu da onu destekleyerek:

“Bakın Motoveyeflere” dedi, “Durumları iyiydi; arazileri bir bölüştüler, duman oldular.”

İhtiyar, oğluna:

“Senin de istediğin bu mu?..” dedi. Oğlu yanıt vermedi. Kasvetli bir sessizlik çöktü ortalığa. Arabayı hazırlayan genç, odaya girip son sözleri duymuştu.

“Polsen’de böyle bir hikâye vardır; bir baba evlatlarına bir süpürge gösterip bunu koparana aşk olsun” der. Çocukları sırayla bunu dener ama başaramazlar; ancak sapları birbirinden bir ayırdınız mı hemen kopar. Bu iş de böyle...” dedi.

Bey:

“Biz gidelim artık. Malları paylaşma işinde dediğini yap dostum. Ailenin büyüğü sensin. Bölge hâkimine git; ne yapman gerektiğini öğren.”

“O da başka bir dert; konuşur, başından savar. Şeytanın tekidir o; kimseye bir faydası olmaz.”

Uşak, beş bardak çay içtiği hâlde, daha da içmek ister gibi görünüyordu. Ama semaverde çay kalmamış; bey, paltosunu giymeye başlamıştı. Kendisi de kalkıp çentiklediği şekeri ağzından çıkardı; terli yüzünü sildi, kürkünü giyip derince bir iç çekti. Ev sahipleriyle vedalaşıp sıcak, aydınlık odadan soğuğa çıktı. Kapı çatlaklarından rüzgâr esiyordu. Avluya çıktı; kürke sarınmış delikanlı, avluda atın yanında gülümseyerek Polsen’den bir şeyler okuyordu: “Karlar fırtınada uçuşuyor; bazen bir hayvan, bazen bir çocuk gibi inleyerek...”

Uşak, başını sallayıp onayladı onu; elleriyle dizginleri ayırdı.

İhtiyar, elinde bir fenerle beyi yolcu ediyordu. Ortalığı aydınlatsın diye feneri verandaya koyar koymaz rüzgârla söndü. Avludan bakıldığında bile, tipinin çoğaldığı görülüyordu.

Bey:

“Ne de kötü hava!” diye söylendi. Kalsa daha iyi ederdi belki; ama mümkün mü?.. İşi bekleyemezdi. Zaten hazırlanmıştı. Bu işin de üstesinden

gelirdi...”

Evin beyi, kalsalar daha iyi olacak diye düşünüyordu ama o üzerine düşeni yapmış, kalmalarını önermişti. “Belki de benim yaşım geçtiği için böyle korkuyorumdur...” diyordu. Delikanlı tehlikeden yılmıyordu. Her yeri avucunun için gibi biliyor, sık sık şiirler okuyordu kendi kendine.

Uşak, gitmeyi hiç istemiyordu ama uzun zamandır beylerin buyruğuna uyup kendi düşüncelerini hesaba katmadan yaşamaya alışkındı...

Gidenleri kimse vazgeçiremedi.

Bey, adımlarına ve bastığı yere dikkat ederek kızağa yaklaştı; ortalıkta hiçbir şey net olarak görülemiyordu. Kızağa binen bey, dizginleri alıp delikanlıya:

“Sen önümüze geç...” dedi.

Delikanlı, geniş kızağında diz çökmüş hâlde atını ilerletti. Öndeki hayvanın kokusunu alıp kişneyen atları Doru da onun ardına takıldı. Her iki kızak da yoldaydı.

Deminki yollarına vurmuşlardı. Asılı çamaşırların, kar altındaki deponun, rüzgârın önünde eğilip savrulan ağaçların önünden geçtiler. Karla kaplı bir denizin içine bir daha daldılar. Rüzgâr öyle hızlı esiyordu ki atları önünde başeğdirmeye zorluyordu.

Delikanlı, bakımlı atını coşturuyor, Doru da ona yetişmek için uçarcasına koşuyordu.

Bu hâlde bir süre gittikten sonra delikanlı döndü; rüzgârdan anlaşılmayan bir şeyler söyleyerek kızağına geriye manevra yaptırdı. Delikanlı sağa yönelmişti. Bu ana kadar sağlarından esen rüzgâr artık yüzlerine çarpıyordu. Karlar arasında lekeler görünüyordu: Çalılıklar...

Delikanlı:

“Hoşçakalın...” dedi.

“Teşekkürler.”

Delikanlı yine Polsen’den dizeler okuyordu; bu arada tipi her yeri karartıyordu...

Bey:

“Bu genç, şair midir nedir?” diyordu.

Uşak:

“İyi çocuk; gerçek bir Rus...” dedi.

Hızlanmışlardı.

Uşak, kürküne öyle sarınmıştı ki boğazına kadar kürke gömülü gibiydi. İçinin sıcaklığını dışarı vermemek için ağzını bile açmıyordu. Önde Doru'nun sallanan sağrıları ve düğümlü kuyruğu rüzgâr yönüne vuruyor, kızağın dümdüz uzanan oklarına sürekli kanıyor, bunları yol izleri sanıyordu.

Kimi zaman yol kazıklarına da rastlıyorlardı. Doğru yoldaydılar.

Bey, dizginleri, ata yönünü doğru bulduracak biçimde tutmak istiyordu. Dinlenen hayvan biraz gönülsüzleşmişti. Bey, bir iki defa çekti dizginlerini.

Uşak:

"İşte orada bir kazık, bir tane daha..." diye sayıyordu içinden. Gözlerini bir anda önündeki bir karartıya çevirip: "Şurası da orman olmalı!" dedi.

Oysa sadece bir çalılıktı orası. Geçip yarım mil daha ilerlediler. Hemen sonra ne görseler iyi?.. Ne yoldan, ne de kazıklardan eser var.

Bey: "Orman şuralarda olmalı..." dedi içinden. İçtiği votkayla çay, başını döndürüyordu. Atı sürekli dehliyordu. Akıllı ve korkusuz at, kendisine işaret edilen yönde gidiyor, asıl yolun burası olmadığını sezinliyor gibiydi. Bir süre daha gittiler; ama ne orman, ne yol...

Bey, atı durdurup:

"Yine kaybolduk!" dedi. Uşak, sesini çıkarmadan indi kızaktan. Sıkıca kürküne sarınıp doğruca ormana girip gözden kayboldu. Sonunda dönüp geldiğinde beyin elinden dizginleri kapıp:

"Sağa yönelelim..." dedi.

Bey, itirazsız bir tavırla onayladı bunu.

Uşak:

"Haydi güzelim, biraz daha dayan!" dedi ama hayvancağız kayıtsız kalıyor, gitmiyordu.

Uşak, kızağın önüne astığı kamçıyı alıp ata indirdi. Kötü davranışlara alışkın olmayan hayvan, epey güç harcayıp tırısa geçti ama bir süre sonra tekrar yavaşladı. Karanlık öyle çökmüştü ki atın başı bile zor seçiliyordu.

Kızak kimi zaman duruyor, geriye doğru kayıyordu. Uşak, dizginleri bırakıp tekrar yere indi ve atın neden durduğunu anlamak için öne yürüdü. Birden ayağı kaydı ve aşağı yuvarlandı.

Sakin olmaya çalışıyor, "Dur!" diye bağırıyordu. Ama rüzgârın kar yığdığı çukurun dibine düşünceye dek tutunacak dal bulamadı. Çukurun ağzına biriken karlar da bu düşüşün etkisiyle üstüne boşaldı. Her yerini örtmüştü kar. Kara ve çukura lanetler savurarak:

“Bana bunu da yaptınız ha!” diyerek çırpınıyordu.

Bey:

“Neredesin?” diye sesleniyordu.

Uşağın ona yanıt yetiştirmekten daha önemli işleri vardı; üstündeki karları temizliyor, kamçısını aranıyordu. Nice zahmetlerden sonra, bulunduğu yerden tırmanarak kurtuldu; ancak ne at vardı ortalarda, ne de bey...

Bayırdan, rüzgâr yönünde ilerledi. Yüzlerini görmediği hâlde, atın kişnediğini, beyin bağırışlarını duydu.

“Geliyorum, geliyorum...” diye seslendi ata.

Kızağın yanına varamadan ne atı, ne de adamı seçebildi.

Bey:

“Nerelere gittin?.. Aptal adam. Kızağı çevir de Grişki-no’ya dönelim.”

Uşak:

“Grişkino’ya gitmeyi ben de isterim; fakat nasıl gideceğiz? Önümüzde öyle bir çukur var ki, bir düşen kurtulamaz.

Bey:

“Burada kalacak değiliz ya!” dedi.

Uşak sessizce yaklaştı kızağa. Arkasını rüzgâra verip çizmelerini çıkardı, içindeki karları temizledi. Biraz saman alıp sol ayak tekinin deliğini tıkadı.

Bey susmuş, kendini uşağına bırakmıştı. Birlikte kızağa bindiler. Atın dizginlerini çevirip çukur yönünde gitmeye başladılar. Yüz metre kadar ilerlemişlerdi ki at zınk diye durdu. Başka bir çukurun önündeydiler.

Uşak tekrar indi, bir geçit aradı. Uzunca sayılacak bir zaman geçtikten sonra tekrar dönüp geldi.

“Beyim, nasılsın?” diye sordu.

“Şimdilik iyiyim; bir geçit bulabildin mi?”

“Ne bende, ne de hayvanda derman var.”

Bey:

“Şimdi ne yapacağız?”

“Biraz daha bekleyin...” deyip tekrar gitti ama hemen döndü.

Atın önüne geçip:

“Ardımdan gel güzelim!..” diyerek sağa yöneldi. Atın dizginlerini çekip karlar arasındaki çukura sürdü. Önce itiraz eder gibi oldu hayvan ama bunca karı geçebileceğini düşünüp öne fırladı; başaramayıp boynuna kadar karlara battı. Uşak, kızakta oturan beye:

“Kızaktan inin, efendim...” dedi ve oklardan birini tutup kızağı itmeye başladı. Kızak, atın böğürlerine kadar çıktı. Ata seslenip:

“Zor olduğunu biliyorum güzelim ama ne gelir elden? Ha gayret!”

Hayvancağız tekrar gayret etti; yararsız...

Uşak:

“Burada da duramayız ki, azizim!” dedi ata.

At, başıyla onayladı bu sözleri; gayrete gelip sıçradı.

At, nice uğraştan sonra kar geçidini aşabilmişti. Zor bela nefes alıyor, aksırıp tıksırıyordu. Beyin, adım atmaya hâli kalmamıştı. Güçlükle gelip kızağa yığıldı.

Bey, kızağa yerleşirken uşak, dizginleri tutup biraz aşağı çekti.

Karla kaplı çukurdan kurtulmuşlardı. Rüzgâr hızını kesmemişti.

Bey biraz soluklandıktan sonra, kızaktan inip ne yapacaklarını sormak için uşağın yanına gittiğinde tipinin ortasındaydılar. Zorunlu kalıp yere çömeldiler ve rüzgârın kesilmesini beklediler. Doru da kulaklarını düşürüyor, başını sallıyordu.

Rüzgâr biraz yavaşlayınca uşak, eldivenlerini çıkarıp ellerini hohlayarak atı rahatlatmak için gemlerini çıkarmaya, kemerlerini toparlamaya başladı.

Bey:

“Ne yapıyorsun?” diye seslendi.

Uşak:

“Atı çözüyorum. Başka ne yapayım ki? Hiç dermanım kalmadı.”

“Yola devam etmeyecek miyiz?”

“Nereye, hangi yolla? Bakın, hayvancağız da neredeyse çatlayacak. Geceyi burada geçireceğiz. Başka çare yok.”

Bey:

“Soğuktan donarız burada.”

“Olabilir ama ne gelir elden!”

Bey karlarla uğraşırken oldukça ısınmıştı; fakat burada geceleyeceklerini öğrendiğinde, tüm bedenini bir ürperti sardı. Rahat mıdır diye düşünüp kızağa geçti. Sigara ve kibrit çıkardı.

Uşak atla ilgileniyor; koşumları çıkarıyor, onu gayrete getirecek sözler söylüyordu:

“Davran benim güçlü yiğidim, yemini de veriyorum şimdi.”

Ancak bu sözlerinin atın endişelerini dağıtmaya yetmediğini gördü. Sadece biraz yulaf yedi ama şimdi yemek yiyecek zaman olmadığını göstermek ister gibi geri bıraktı.

“Şuraya bir işaret koyalım...” dedi uşak. Kızağın yönünü rüzgâra çevirdi; okların uçlarını birbirine bağladı.

“Tamam...” dedi. “Kara batar da ölürsek, biri şu okları görüp gelip bizi kurtarır. Atalarımız da böyle yaparlarmış.”

Bey, ne kadar uğraşsa da sigarasını yakamıyordu. Nihayet bir kibriti tutuşturmayı başarıp birini yaktı, dumanını istekle ciğerlerine çekti. Ama rüzgâr, elinden sigarasını alıp götürdü.

Bir iki yudum tütünden öyle keyif almıştı ki!

Kararlı bir sesle:

“Demek ki böyle olması gerekiyormuş. Sana da bir bayrak yapayım...” dedi uşağa. Demin kızağın içine attığı mendili aldı.

Okların bağlandığı kemerlere yetişebilme amacıyla kızağın ön kısmına geçti ve mendili oraya bağladı. Rüzgâr şiddetle bayrağı sallamaya başladı. Tekrar kızağa binen bey:

“Bu da tamam!” dedi. Keşke buraya ikimiz sığabilseydik!

“Beni merak etmeyin ama atı örtmek gerek, tere batmış!” deyip beyin altından bir örtü aldı. “Böylece sen de korunmuş olursun..” dedi ata sevgiyle.

Kızağın yanına gelip beye:

“Şu örtüye ihtiyacınız yok...” dedi. Örtü ve biraz saman alıp kızağın arkasına geçti, karda bir çukur kazdı; samanları yere serdi. Başlığını iyice çekip kürküne sarınarak samanların üstüne oturdu.

Bey göz ucuyla uşağını izliyor, yaptıklarına dudak büküyordu. Köylülerin bir cahil sürüsü olduğunu düşünürdü hep. Kızağın içine saman serdi, yan tarafına uzandı.

Uykusu yoktu, sürekli aynı şeyi düşünüyordu: Kazandığı veya kazanacağı parayı... Tanıdığı zenginleri, zenginliğin yollarını... Almaya niyetlendiği koruluğu ne kadar önemliydi! Bundan bir servet yapabilirdi:

“Meşe ağacından iyi kızaklar yapılır, tabii keresteden de, odundan da...”

Yaptığı hesabın sonunda yıllık gelirinin on iki bin ruble olduğunu görüyordu: “Ama ben yine de orayı almak için on bin ruble vermem. Sekiz bine anlaşırım... Üç bini peşin; hele paranın ucunu görsün bir...” Elini paranın bulunduğu cebe attı, para yerindeydi.

“Yolu nasıl kaybettik. Orman buralarda; bir baraka falan olmalı. Nedense hiç köpek sesi de gelmiyor...” Dışarının sesine kulak kabarttı; rüzgârın sesinden başka ses yoktu.

“Böyle olacağını bilseydim, köyde kalırdım ama önemli değil, sadece bir gün kaybetmiş oluruz. Bu kadar kötü bir havada kimse bu yola girmeye cesaret edemez!”

Ayın dokuzunda kasaptan para alacağını düşündü:

“Buraya gelmek istiyordu. Beni bulamayacak. Evdeki kadın, ayağımıza kadar getirilen parayı bile almayı beceremez. Cahil bir kadın. Ne yapması gerektiğini bilemez...”

Önceki gün ziyaretlerine gelen kaymakama da karısının gereken misafirperverliği göstermediği geldi aklına.

“Kadın işte! Zaten görüp bildiği ne ki! Hem, anamın babamın zamanında evimiz neydi ki? Bir samanlık, bir de aşevi... Ama ben bu on beş yılda neler neler kazandım; bir dükkân, iki meyhane, değirmen, buğday ambarı, tarlalar, saç damlı, arabalıklı kocaman bir ev...

Bugünlerde herkes kimden söz ediyor: Benden. Niye? Sürekli çalışıyorum da ondan. Kimselere benzemem ben. Yağmur demem, çamur demem çalışırım. Para havadan kazanılabilir mi? Yoo, ter dökeceksin. Böyle, yollarda geceleyeceksin, gözünü bile kırpmayacaksın!”

Giderek kurumlanıyordu.

“Sanırlar ki insan asil olursa bir şey olur. Ahmaklar! Mironoflar servet yaptı. Niye?.. Çalıştılar! Yeter ki sağlığım yerinde olsun.”

Mironofların zenginliği hakkında birileriyle konuşmayı öyle istiyordu ki! Ama kimi bulacaktı? Ne diye köyde kalmamıştı sanki? Zekâsını gösterip övünürdü. Rüzgâra kulak kesildi...

Kalkıp çevresine bakındı. Beyaz bir karanlığın içinde, atın sadece başını, kuyruğunu görebiliyordu; gerisi yalnızca kar...

“Ne ettim de dinledim şu uşağı... Yola devam etmeliydim. Ne de olsa bir yerlere varırdık. En azından Griçkino’ya döner, ihtiyarın evinde uyurdum. Oysa şimdi bütün gece burada perişan olacağım; ama hayatta zevk var mı ki? En iyisi çalışmak... Bir sigara daha yaksam...”

Cebinden sigara çıkardı, fazla kibrit harcamamak için iyice sindi; birkaç denemeden sonra yaktı. İçini bir sevinç sardı. Sigarayı kendisi değil, rüzgâr içtiği hâlde, üç-beş nefes çekince rahatladı. Yeniden uzandı ve iyice

örtündü. Geçmişi düşündü ve kazanacağı paraların hayalini kurmaya başladı yine. Birden aklı bulandı; bedeni uyuştu.

Bir sallantıyla silkindi; at altından saman mı çekmek istemişti acaba? Ya da içinden gelen bir sallantı mıydı? Kalbi öyle şiddetle atıyordu ki kızağı titretiyor gibiydi. Gözlerini araladı. Çevresinde değişen bir şey yoktu. Ortalık biraz aydınlanmış görünüyordu. “Ortalık ışıyor, sabah olacak...” dedi ama ay ışığını anımsadı.

Kalkıp önce ata baktı, arkasını rüzgâra vermişti hayvan, ayakta titriyordu. Üstündeki örtü karla kaplanmış, yemliği kenara kaymıştı. Yelesi karlarla sertleşmiş gibiydi.

Başını uzatıp uşağın ne hâlde olduğunu merak etti; sürekli aynı durumdaydı, üstüne çektiği örtü, kar içindeki ayakları... “Soğuktan kuyruğu titretmese hiç değilse! Ne üstünde var, ne başında. Ölür mölürse herkes ayıplar beni. Ahmaklar, ahmaklar...” diye düşündü.

Atın üstündeki örtüyü alıp uşağa örtmeyi geçirdi aklından. Ama kalkarsa yeri soğuyacaktı. Hem at da üşüyordu.

“Onu yanıma niye aldım ki! Hepsi karımın yüzünden...” Karısından hiç hoşlanmıyordu. Kızağa tekrar uzandı. “Amcam da böyle bir gece geçirmişti ama ona bir şeycikler olmamıştı...” Sonra başka bir şey anımsayarak:

“Sebastian’ın cesedini karın içinden çıkarmışlardı... Köydeki ihtiyarın evinde geceleseydim, bunlar gelmeyecekti başıma.”

Kürkünün sıcaklığı uçmasın diye iyice sarındı paltosuna, gözlerini kapatıp tekrar uyumaya çalıştı ama ne yaptıysa uyuyamadı; tersine, canlanmış gibiydi. Tekrar para hesapları yapmaya başladı. Konumuyla gurur duyuyordu. Bir yandan da köyde kalmadığına hayıflanıp “Orada böyle olur muydu? Şimdi rahatça uzanmış olacaktım!..”

Bir ara horoz sesi duyduğunu sandı, umutlandı; yakalarını çekip kulak kesildi ama bu çabaları boşuna gitti; rüzgâr, sadece rüzgâr...

Uşak, öylece büzüldüğü kızağın arkasından hiç kımıldamamış, kendisine birkaç kez seslenen beyi yanıtlamamıştı. Kızağın arkasından başını çıkarıp karla kaplı kütleyi süzerek: “Oralı bile değil, herhâlde uyuyor...” dedi. Yeniden yatmayı denedi. Hiç sabah olmayacak gibiydi.

Tekrar kalkıp çevresine baktığında, “Şurası kesin ki tan ağarıyor...” dedi. “Saatin kaç olduğunu anlayabilsem bir; ama kürkümü açarsam üşütürüm. Sabah olduğunda hemen kızağı hazırlarız...”

İçinden bir ses, sabaha hayli zaman olduğunu söylüyordu. Ama giderek korkmaya başlıyor, hem duygularını yoklamak hem de vakit geçirmek istiyordu.

Kürkünün iplerini dikkatle açtı, yelek cebine ulaşıp saatini arandı; öyle karanlıktı ki kibrit yakmadan olmayacaktı. Diz çöküp dikkatle ilk kibriti yakmayı başardı. Saate bakıyor ama gördüğüne inanamıyordu: Gecenin on ikisini on dakika geçiyordu.

“Ne bitmez gece!..” dedi. Üşüdü ve hemen önünü ilikledi. Birden, rüzgârın monoton uğultuları arasında, canlı, belirgin başka bir ses duydu: Kurt!.. Kurt öyle yakınındaydı ki çenesinden gelen sesleri duyabiliyordu. Yakasını bir daha indirip iyice kulak kesildi. At da titrettiği kulaklarıyla bu sesi dinliyordu. Kurt sustuğunda at da işaret verircesine soludu. Bey uyumayı falan aklından çıkarmış, kaygılanmıştı. Tekrar işlerini, parasını düşünmeye çalıştı ama başaramadı. Köyde gecelemediği için öyle üzülüyordu ki!

“Nereden koydum aklıma şu koruluğu! Para mı kazanamıyordum sanki? Hele de sarhoşken insanın hemencecik donduğu düşünülürse...”

Bu düşünceyle ürpermişti. Tekrar uzanmak istedi; korkusunu uzaklaştıracak bir şeyler yapmak niyetindeydi. Sigarasını, kibritini çıkardı; sadece üç kibriti kalmıştı, hiçbirini yakamadı. “Tanrı kahretsin!” diye sövdü kime olduğunu bilmeden. Yakamadığı sigarayı elinden attı, boşalan kibrit kutusunu cebine attı. Kaygıdan ne yapacağını bilemiyordu; kızaktan çıktı, arkasını rüzgâra verip belindeki kemeri sıkıladı.

“Neden burada ölümü bekleyeyim? Ata biner giderim. Üstünde binicisi olursa, at hiç nazlanmaz. Şu adama gelince onun için ölmekle yaşamak arasında fark yok. Yaşayıp da ne edecek? Hayattan bir zevki mi var? Ama benim öyle mi?”

Atı çözdü, dizginleri geçirip binmek istedi ama kürkü ve çizmeleri o kadar ağırdı ki başaramadı. Kızağa tırmanıp oradan binmeyi düşündü; kızak sallandı ve kendisi yere düştü. Son olarak, hayvanı kızağın yanına çekti. Dikkatle kızağa basıp karnını atın sırtına dayadı. Bu hâlde biraz kalıp zor bela binebildi.

Kızağın sallantısına uyanan uşağın kendisine bir şeyler söylediğini sandı:

“Ahmaklar, sizin aklınıza uymam sadece hayvanlık. Burada durup kendimi mi harcayayım!”

Rüzgârla açılan kürkünü bacaklarına çekti. Atı, ormanın ya da bir barakanın bulunduğunu düşündüğü yola doğrulttu.

Uşak, kızağın arkasındaki örtüye güzelce sarınmıştı ve hiç kımıldamıyordu. Sürekli olarak doğanın içinde bulunan, yoksulluğun ne olduğunu bilen benzerleri gibi o da sabırlı ve dirençliydi. Hiç kaygılanmadan saatlerce bekleyebilirdi.

Beyin seslenişini duymuş fakat hiç cevap vermemişti. Çünkü ne konuşmak, ne de konumunu bozmak istiyordu. İçtiği çayların ve karda koşturmasının bedenine verdiği ısıyı koruyordu ama bunun uzun sürmeyeceğinin de farkındaydı. Yediği kamçılara rağmen, üsteleyen ama ayağa kalkamayan bir beygir gibiydi.

Delik olan çizmesindeki ayağı üşümeye başlamıştı; başparmağını kımıldatamıyordu.

Bütün bedenini saran bir soğuğa yakalanmıştı. Bu gece ölebileceğini, bunun gerektiğini düşündü ama ölüm düşüncesini hiç de korkunç bulmadı; çünkü hayattan bir zevk almamış, yaşamı bitmek bilmez bir esaret olmuş, o da bundan bıkmıştı.

Korkunç da değildi ölüm; çünkü bu dünyada işlerine koşarak ömrünü çürüttüğü beylerin dışında, kendisini dünyaya yollayan rahmeti bol bir Tanrı olduğuna, sadece ona bağlı olduğuna ve ondan fenalık gelmesinin düşünülemeyeceğine emindi.

“Buradaki hayatı bırakıp gitmek çok üzücü ama ne gelir elden? Gittiğim dünyaya da alışırım ne de olsa. Ama işlediğim günahlar? Onlar ne olacak?..”

Ayyaşlığını, içkiye harcadığı parayı, karısına kötü davranışlarını, sövmelerini, kiliseye nadiren gidişini anımsadı. “Günahkârın biriyim ben ama kabahati bende mi? Beni Tanrı böyle yaratmadı mı? Eğer günahkârsam, suç benim mi?”

Bu geceye dair böylesi düşünceleri vardı ama hemen sonra karışık başka hayallere daldı.

Kimi zaman karısının gelişini, içkili eğlenceleri, zaaflarını kimi zaman yolculuklarını, köydeki ihtiyarın evini, miras hakkındaki tartışmaları, çocuğunu atı, beyi düşünüyor, “Adamcağız köyde gecelemediği için ne çok pişmandır. Bunca zenginliğini bırakıp mezara girmeyi istemez. O ayrı, biz ayrı!” düşünceleri karıştı ve uykuya daldı.

Bey, ata binmek için uğraşırken kızak sarsılınca uşağın sırtını verdiği arkalık kırılmış, kızağın tekeri arkasına vurmuştu; uyanıp konumunu değiştirmişti. Bacaklarını kaplayan karı silkip kalktı. Soğuk ciğerlerine işliyordu. Bunun ne demek olduğunu anlamış, beyine seslenerek artık atın ihtiyacı kalmayan ama kendisinin ihtiyaç duyduğu örtüyü bırakmasını istemişti.

Bey bunu duymamış ya da anlamamış, atı sürüp gitmişti. Uşak, bir başına kalınca ne yapacağını düşündü. Bir barınak aramaya gücü olmadığını hissediyordu. Az önceki yerine de yatamazdı; çünkü hemen karla kaplanmıştı. Kızakta da kalamazdı, örtünecek bir şeyi yoktu. Yırtık kürküne güvenmiyordu. Üzerinde sadece gömlek varmış gibi üşüyordu.

“Tanrım!” dedi korkuyla. Yalnız olmadığını, onu esirgeyen biri olduğunu düşünüp ferahladı.

İç çekip üstündeki örtüyle kızağa girdi; beyin yerine yattı. Ne yapsa ısınamadı; zamanla kendinden geçti. Acaba eceli gelmiş miydi? Bilmiyordu ama hazırdı her ne olursa.

Bey, atı bir baraka olduğunu sandığı bir yöne sürüyordu. Kar yağışı hızlanmıştı, bu nedenle gözlerini açamıyordu. İleri eğilmiş, kürkünü atın beliyle bacaklarına sıkıştırmaya çalışıyor, güç bela ilerleyebiliyordu.

Bu şekilde biraz ilerlediler. Bey, sürekli dosdoğru gittiğini sanıyordu. Sadece kar vardı önlerinde...

Önünde ansızın bir gölge gören bey, sevinip atını oraya yöneltti. Köy evlerinden birinin duvarı gibi görünmüştü burası gözlerine. Ama gölge sürekli yer değiştiriyordu. Bu bir ev olamazdı. Belki bir hendekte biten uzun otlardı; rüzgârın önünde sallanıp duruyorlardı. Göz açtırmayan tipide azap çeker gibi görünen bu otları gören beyi bir korkudur aldı. Atını dehledi. Gölgeye doğru giderken doğrultu değiştirdiğinin farkına varamadı. Artık başka bir yerlere doğru gidiyordu ama sürekli ormana, barakaya gittiğini sanıyordu. At sağa gitmek istediği hâlde, o sürekli atın başını sola çeviriyordu.

Tekrar gölgeler gördü önünde. Heyecanlandı. Bu, kesinlikle bir köy olmalıydı. Oysa bunlar demincek geçtiği, rüzgârın salladığı otlardı. Burada niyedir bilinmez, tekrar korktu. Otların çevresinde yeni nal izleri vardı. Eğilip bakınca, bunun kendi izleri olduğunu gördü. Bir daire çizip etrafında dolanmış olmalıydı. “Artık bittim!” diye inledi.

Korkusunu atmak için aydınlık görünen beyaz bir ses belası da vardı; burayı aşmak için atı topukladı.

Şimdi de kulağına köpek uluması, kurt uluması gibi sesler geliyordu ama o kadar belirsiz seslerdi ki bunlar, hayal mi gerçek mi, ayırt edemiyordu. En zayıf sesleri bile duymak için kulak kesildi.

Ansızın sağırlaştırıcı bir sesle bütün gövdesi sarsılmıştı; atın boynuna yapıştı, hayvancağız da titriyordu ve sesi korkunçtu. Bir an neler olduğunu anlayamadı; belki atı, artık dayanamadığını göstermek için kişnemişti. "Lanet olası hayvan!.." diye bağırdı. Korkusunun boşuna olduğunu anladı ama asıl korkusu geçmemişti.

"Sakin olmalıyım..." diyordu ama ne yapsa sakinleşemiyor, hayvanı koşturmaya çalışmakta üsteliyordu.

Donuyordu. Semer kısmına gelen yerleri sızım sızımdı. Kar denizinde boğulacağını anlamıştı.

Atın ayağı sürçtü birden; kar kütlelerinden birinin içine daldı. Uğraşıp dururken yana düştü. Bey, kendini attan attı ve küçük eyeri yerinden oynattı. Bağsız kalan hayvan, hemen sıçrayarak doğruldu, kişnedi ve bir anda gözden kayboldu. Bey, karlara yarı gömülü hâlde kalakalmıştı. Atın ardı sıra gitmeyi düşündü ama kar öyle derin, kürkü o kadar ağırdı ki, yirmi adımdan sonra ilerleyemedi. Soluk soluğa durdu: "Ağaçlık, meyhaneler, çiftlik, dükkân, evim, depolarım, neredesiniz? Bu da ne demek oluyor?" O kadar korkmuştu ki başına gelenlere inanamıyordu.

"Bu bir rüya mı?" diye sordu kendine. Uyanmak istiyordu ama her yerine dolan şu karlar rüya olabilir miydi? Artık korunulması mümkün olmayan, hızlı bir ölüm sunan şu kar denizi rüya mıydı?

"Tanrım!.." diye inledi. Bir gün önce kilisedeki törende, yaldızlı bir çerçeve içinde eskimiş kutsal heykeli, inananların sattığı mumları heykelin önünde yakışını, hemen söndürüp sandığında saklamak için kendisine getirişlerini anımsadı. Aynı heykele şimdi kendisi de dualar ediyordu. Yine de bu sonsuzluğun ortasında bunların hiç önemli olmadığını, onlarla kendisinin acıklı durumunun bir olmadığını hissediyordu.

"Atı gözden kaybetmemem gerek. İzlere bakıp onu yakalamalıyım. Sakin olmalıyım..." diye düşündü.

Ağırdan yol almaya karar vermiş olduğu hâlde, ileri doğru hızlandı. Bata çıka koşuyordu; izler, karın derin olmadığı yerlerdekiler zorlukla seçiliyordu.

“Bittiğimin resmi bu; izleri kaybedecek, atı bulamayacağım!..” Birden siyah bir leke gördü. At, kızak, bayrak, oklar hepsi orada duruyordu.

Daha önce uşakla birlikte düştükleri karların önündeydi; at, onu kızağın yanı başına getirmiş, kızağa elli adım kala silkinip koşmuştu. At eskiden bulunduğu yerde değil, okların yakınındaydı.

Bey, elini kızağa koyarak dinlenmeye ve toparlanmaya çalıştı. Uşak yerinden kalkmıştı. Kızağın içinde karla kaplı bir kütle vardı. Bunun, uşağı olduğunu hemen anladı. Bütün korkularından kurtulmuştu.

Şimdi bir tek şu kaygısı vardı: At üzerinde giderken korkup korkmayacağı. Bu korkudan kurtulmanın bir yolunu bulmalıydı; arkasını rüzgâra çevirip kürkünü, çizmelerini kar dolmuş eldivenini -birini yitirmişti- çıkardı; kemerini açıp tekrar sıkıladı. Köylülerin satmak için getirdiği buğdaylara bakmaya gittiğinde de hep bunu yapardı. Atın ayağını kurtarmak geldi aklına; yaptı. Atı getirip eski yerine bağladı. Onu örtmek de istiyordu. O anda uşağın kımıldadığını gördü. Yarı yarıya donmuş adam çabalayarak kalktı, oturdu. Elini bir şeyi kovmak ister gibi salladı; bir yandan da bir şeyler mırıldanıyordu. Bey, uşağın seslendiğini anladı. Elindeki örtüyü bırakıp kızağa yaklaşarak:

“Ne diyorsun?”

“Benim ecelim geldi. Bana olan borcunu oğluma ya da karıma öde.”

“Hayrola, dondun mu?”

Ağlamaklı ses, deminki işareti yineleyerek:

“Öyle hissediyorum. Ecelim geldi. İnşallah günahlarım affedilir...”

Bey hareketsiz, sessiz durdu sonra; kazançlı bir iş yaptığı anlardı, müşterisiyle çekişirkenki gibi, kararlı bir tutumla, geriye bir adım attı. Kürkünün eteklerini kaldırıp kızaktaki karları dışarı atmaya başladı. Sonra, kürkünü açıp uşağı kızağın arkasına attı ve onu kapatacak biçimde üstüne uzandı. Artık kulağındaki tek ses uşağın solumalarıydı.

Uşak bir süre öylece kaldı, göğüs geçirip soludu ve usulca devindi.

Bey:

“Hepsi bu işte; hani ölüyordun? Artık ısın. İnsan dediğin böyledir.”

Ama bunu sürdüremedi, şaşkındı; gözleri yaşarıyor, çeneleri birbirine vuruyordu. Gırtlağına tıkanan bir şeyi yutmak ister gibi sustu. “Korkudan ölüyorum, ne kadar da bitkinim!” diye düşündü. Ama bu bitkinliği giderek sevmeye başladı.

“İnsanlar böyledir işte...” dedi kendi kendine. İçinde sevecenlik duyguları bularak. Gözlerini kürküne silip rüzgârın almak için çabaladığı kürkünü eliyle bastırıp uyur uyanık kaldı bir zaman. Ama içindeki sevinci paylaşma arzusuna öyle bir kapıldı ki, uşağa:

“Üşüyor musun?” diye sordu.

“Yoo, yavaş yavaş ısınıyorum.”

“Buna sevindim; neredeyse ben de ölüyordum!”

Çeneleri takırdamaya başladı, gözlerine yaşlar doldu, sustu.

“Bir şey olmayacak, bunu biliyorum, biliyorum...” diye düşünüyordu.

Altındaki uşağın sıcaklığı, kürkü tatlı bir ılıklık vermeye başlamıştı. Ama kürkünün eteklerinde olan elleri, ayakları buza kesiyordu; fakat bunu umursadığı söylenemezdi. Aklı fikri uşağı ısıtmaktaydı. Dönüp birkaç kez atına baktı. Rüzgâr örtüyü uçurmuştu. Kalkıp örtmesi gerektiğini düşündü ama uşağı bir an olsun yalnız bırakmayı kaldırmadı içi.

Uşağı ne çok ısıttığını düşünmek, alışverişlerdeki gibi bir hâkim duygusuyla dolduruyordu içini. “Tehlike geçti artık...” diyordu. Üç saatleri de böyle geçti; zaman silinip gitmişti aklından. İlk anlarda, hayalinde, tipiyi, kızağı, titrek atı görüyor, altındaki adamı düşünüyordu. Giderek bunlara anılar da katılmaya başladı: Köydeki bayramları, karısını, polis komiserini, mum sandığını anımsadı; uşağı o sandığın altında yatıyor gördü. Alışverişe gelen köylüler, beyaz dutlar, saç damlı evler... Uşağı bu kez o evlerin altında kalmış gördü. Sonunda her şey iç içe geçti, karıştı. Gökyüzünün bütün renklerinin bileşiminden nasıl beyaz bir renk çıkarsa, anıları da öyle olmuş, uyuyakalmıştı.

Rüyasız, uzunca bir uyku; sadece sabaha karşı görülen bir düş: Kilisedeydi, mum sandığının önünde... Bir kadın beş kapik verip mum alıyor. Mumu sandıktan çıkarıp verecek ama elleri onu dinlemiyor; ayaklarına söz geçiremiyor. Bunca sıkıntı arasında masa, masa olmaktan çıkıp yatak hâline geliyor. Kendisi o yatakta, evinde. Yataktan kalkması gerek, polis komiseriyle randevusu var; şu ağaçlık işini konuşacaklar; hayır, öyle olmayabilir... Ata yemlik takacaklar. Karısına, komiserden haber olup olmadığını soruyor. “Hayır!” yanıtı alıyor ama o sırada birinin evin taş merdivenlerine geldiğini duyuyor. Gelen o olabilir. Hayır, durmadan geçip gidiyor. Karısına tekrar soruyor. Karısı aynı yanıtı veriyor. Kendisi hâlâ yatakta, kalkamaz hâlde bekliyor. Korkuyor, seviniyor; beklediği gelmiş... Hayır, bir başkası. Asıl beklediği... Evet, o, ışıklar içinde belirip kendisini

çağırıyor. Bu birkaç saat önce uşağın üstüne yatmasını buyurandır. Onun kendisini anımsamasından hoşnut. “Geliyorum!” diye bağırıyor ve uyanıyor. Bu kez, birkaç saat öncekinden daha farklı bir varlık. Kalkmak ister, beceremez; elini oynatmak ister, oynatamaz; bedeni kendisini dinlemez ama bunun için üzülmüyor. Altındaki uşağın ısınıp canlandığını düşünür: Kendisinin bey değil, uşağın bey olduğunu, hayatın kendinde değil, uşakta olduğunu...

Solumasına kulak verir uşağın, horlamalarını dinler. Hâkim bir sesle:

“O soluk alıyor; ben de alıyorum...” der. Aklına paraları, dükkânı, alım satım işleri, Mironov’un milyonları düşer. Vasili denen adamın -kendisi- bunlarla neden ilgilendiğini anlaması zordur: “İşlerin sonuna aklı ermezmiş onun!..” der, “Benim de anladığıma göre, onun aklı yetmemiş! Oysa şimdi hata payı yok, gerçekle yüz yüzeyim!..” Demin kendisine seslenmiş olanın çağrısını bir daha duyar. Sevinçle, “Geliyorum!..” diye bağırır ve kendisini bağlayan bir şey olmadığını hisseder. Ölümlü dünyada son düşüncesi bu olur.

Tipi dinmemişti. Kar dans ediyor, beyin üstüne bir katman daha atıyor, at titriyor, kızağın önünde, ölü beyinin altında yatan uşak uyuyordu.

Uşak sabaha karşı, müthiş şekilde üşümeye başladı ve bu üşümeyle uyandı. Bu soğuk gecede bir rüya görmüştü: Değirmene buğday götürüyordu arabayla. Bir otlaktan geçerken nasıl olduysa batağa saplanmışlardı. Arabanın altına girmiş, yerinden oynatmaya çalışıyordu. Ne garip, araba kımıldamıyordu; kendisi de arabaya yapışmıştı.

Böğürleri eziliyordu. Hava ne çok dondurucuydu! Bir yolunu bulup arabanın altından çıkmalıydı.

“Şu çuvalları suya atmalı...” dedi. Tuhaf şeyler hissediyor, uyanıp gözlerini açıyor ve her şeyi anımsıyordu. Buz tutan araba, üstündeki ölü efendisi. Sesler, kızağa vuran atın ayaklarından geliyor.

Beye iki kez sesleniyor; anladığı gibi, beyi ölü. “Tanrı günahlarını affetsin!..” diyor.

Başını çeviriyor, üstündeki karda parmağıyla bir delik açıp bakıyor; sabah olmuş. Rüzgâr, arabanın oklarının arasında vızıldıyor, kar yağıyordu. At hareketsiz. “O da mı öldü acaba?” diye geçiriyor içinden. At soğuktan katılaşırken, son kez gayret edip kızağa çarpmış ve uyanmasını sağlamıştı.

“Tanrım, benim de ölümüm yakın. Her şey buyurduğun gibi olsun ama o kadar kolay bir şey değil bu; iki kere ölemem ki. Seve seve katlanırım. Hiç değilse uzun sürmese, ne olacaksa hemen olsa...”

Elini çekip, gözlerini kapatır, uyuşur; artık öleceğine kesin gözüyle bakıyordur.

Kızak karla kaplanmış, sadece üstündeki mendil seçiliyordu. At, karnına kadar sert bir kar katmanı içinde ayakta, her yeri bembeyaz duruyordu. Bir gecede öyle çökmüştü ki kemikleri sayılıyordu.

Beyin cesedi kaskatıydı. Kaldırıldığında bacakları birleştirilemiyor, uşağın bedenini sarmayı sürdürüyor gibiydi. Atmaca bakışları donuktu. Bıyıkları buz tutmuştu.

Bedeni kısmen donsa da hayattaydı uşak. Uyandırıldığında öldüğünü, öbür dünyada olduğunu sanmıştı. Kızağın karlarını atan, beyin cesedini yüklenen köylüleri gördüğünde, öbür dünyada bile köylülerin bulunmasına şaşmıştı.

Hâlâ sağ olduğunu, ayak parmaklarını hissetmediğini anladığında, sevinmekten çok üzüldü.

İki ay hastanede kaldı. Üç ayak parmağını kestiler, diğerleri sağlamdı. Çiftlik uşaklığı etti bir süre. Kocadığında, gece bekçisi olarak yirmi yıl daha yaşadı. Sonra da kendi evinde, heykellerin altında, elinde yanan bir mum tutarak öldü. Son nefesini vermeden önce, ettiği kötülükler için karısından af diledi; oğluyla, torunlarıyla helalleşti. Oğlunu ve gelinini gereksiz bir boğazın yükünden kurtardığı, usandığı bu dünyayı son kez bırakıp zamanla iyice anladığı öbür dünyaya göçeceğini düşünüp mutlu öldü.

Acaba şimdi gözünü açtığı öbür dünya daha iyi miydi? Yoksa orada da horlandı mı? Yahut beklediğinden daha iyi şeylerle mi karşılaştı? Bunun gerçeğini bir gün hepimiz mutlaka anlayacağız.

İNSAN NE İLE YAŞAR?

Simon, oldukça fakir bir insandı. Bu nedenle, ailesiyle birlikte küçük bir barakada yaşıyor, ekmeğini ayakkabıcılık yaparak kazanıyordu. Malsız mülksüz bir adamdı; işi fazla para kazandırmıyordu ve geçim darlığı içindeydi. Kazandığı, ancak karınlarını doyurmaya yetiyordu.

Kendilerine kışlık elbise alacak imkânları yoktu. Bu nedenle, çetin geçen kış mevsimi süresince karısıyla, koyun derisi bir kürkü ortak kullanmışlardı; ama onun da yüzüne bakılır yanı kalmamış, eskiyip yıpranmıştı. Yeni bir kürk almak için iki yıldır para biriktiriyordu. Kış gelip kapıya dayanmadan önce, az da olsa biraz para biriktirmişti. Karısının kumbarasında üç ruble kâğıt para vardı. Köy sakinleri de Simon'a beş ruble yirmi kapik borçluydu.

Bir sabah koyun derisi getirmek için köye gitmeye hazırlandı. Giydiği gömleğin üzerine karısının yamalı pamuk ceketini, üstüne de kendi ceketini geçirdi. Kumbaradaki üç rubleyi aldı, ağaçtan bir sopa kesip kahvaltıdan sonra yola düştü. "Bugün borçlulara uğrar, beş rublemi alırım..." diye geçiriyordu içinden. "Yanımdaki üç rubleyi de ekleyince kürk için koyun derisi almama bu kadarı yeter."

Köye vardığında alacaklısına uğradı; fakat adamı evde bulamadı. Adamın karısı borçlarını gelecek hafta ödeyeceklerine söz verdi ve yanında o kadar parası olmadığından bahsetti.

Simon, başka bir köylünün evine uğradı. Köylü, meteliği olmadığına yemin ediyor, yalnızca Simon'un onardığı bir çift çizmenin karşılığı olan

yirmi kapiği verebileceğini belirtiyordu. Simon da koyun derisini borca almak istedi fakat satıcı güvenemedi.

“Getir parayı, al deriyi...” diyordu.

Simon’un o gün bulup buluşturabildiği para yirmi kapikti; alabildiği tek şeyse, bir çift keçe çizme oldu.

Bir sıkıntı basmıştı Simon’u. Yirmi kapikle gidip içti, deriyi de alamadan evinin yoluna tuttu. Sabah gelirken de çok üşümüştü; fakat votka içtikten sonra, sağlam bir kürkü olmamasına rağmen pek üşümüyordu. Elindeki asayla buzlu toprağa vuruyor, diğer elinde çizmelerle güçlükle yürüyordu.

“Hiç üşümüyorum.” diye söyleniyordu. “Koyun derisinden kürküm de yok ama biraz içtim, damarlarımda onun sıcaklığı var. Kürk palto da neme gerek; yoluma gider hiç de üzülmem. Ben böyleyimdir, hiç umursamam. Kürksüz de yaşayabilirim. Karım çok öfkelenecek ama...

Ne ayıp değil mi, siz bütün gün ter dökün, emeğinizin karşılığın vermesinler. Dur hele! Borcunu ödemezsen, ben bilirim sana yapacağımı. Yirmi kapikle borç ödüyor! O kadar para neyime yeter? Ben de votkaya verdim o parayı... Elimden gelen bu! Durumu iyi değilmiş! Peki, tamam; benimki iyi mi sanki? Evin var, davarların var. Benimse başımı soktuğum bu barakadan başka bir şeyim var mı? Kendi ekinlerini yetiştiriyorsun, ben öyle miyim ki her şeyi dışarıdan satın almaya mecburum. Ne kadar tasarruf etsem de haftada üç rublem ekmeğe gidiyor.

Eve geldiğimde neyle karşılaşsam dersiniz; ekmek yine bitmiş, al sana bir buçuk rublelik gider daha! Bunun için hemen borcunu ödeyeceksin, hiç anlamam!”

Böyle yürüyüp giderken virajdaki bir türbeye varmıştı. Gözlerini yukarı doğru kaldırınca mezarın ardında beyazımsı bir şey gördü. Ortalık giderek kararıyordu. Simon, ne kadar dikkatle baktıysa da gördüğünü bir şeye benzetemedi. “Burada böyle bir şey yoktu. Acaba bir öküz mü? Yo, pek benzemiyor. Bir insan başına benziyor daha çok; bembeyaz. Ama burada kim ne arar ki?”

Daha yakından görmek için yaklaştı, Simon. Baktığı şeyin bir insan olduğunu fark edince şaşırdı: Mezarın duvarına dayanmış bir adam, hareketsizce duruyordu. Adam çıplaktı; ölü mü, diri mi olduğu da anlaşılmıyordu. Simon dehşet içindeydi. “Onu soyup buraya atmışlar. En iyisi ben bu işe karışmayayım, neme lazım...” diye geçirdi içinden.

Böyle düşünerek yoluna gitti; adamı görmemek için de türbenin önünden geçti.

Birkaç adım attıktan sonra dönüp arkasına baktığında adamın duvara dayanmadığını, kendisine bakar gibi davrandığını fark etti. Simon'un korkusu iyice çoğaldı. "Yanına mı gitsem, yoluma mı? Yanına gitsem, başım belaya girebilir. Fakat kim bilir bu adam hin midir, cin midir? Ya buraya geliş nedenleri kötü şeylerse! Hemen gırtlağıma sarılırsa! Beni kim kurtaracak? Gırtlağıma sarılmasa bile, başıma bela açabilir. Çıplak bir adamla durumum ne olur? Üzerimdekileri çıkarıp ona veremem ya! En iyisi buralardan kirişi kırmak!" diye geçirdi içinden.

Simon, böylesi düşünceler içinde türbeyi ardında bırakıp yoluna gidiyordu ki vicdan azabıyla yolun ortasında kalakaldı.

"Nedir bu yaptığın, Simon?" dedi kendi kendine, "Adamın hâli içler acısı, sen ne yapıyorsun; korkup kaçıyorsun! Senin paran pulun mu var ki çalınmasından korkuyorsun? Tüh sana Simon!"

Dönüp adamın yanına geldi.

Simon, adama yaklaştı ve yüzüne dikkatle baktı. Genç bir insana benziyordu. Vücudu yarasız beresiz ve sağlam görünüyordu; fakat birazcık korktuğu ve donmak üzere olduğu belliydi. Duvara dayanmış duruyordu. Yere eğik başını kaldırıp Simon'un yüzüne bakmadı. Kendinde değil gibiydi ve gözleri kapalıydı. Simon azıcık daha sokuldu; adam ayılır gibi göründü; başını kaldırıp gözlerini açarak Simon'a baktı. Bir tek bakışı, Simon'un adama ısınmasına yetti. Elindeki çizmeleri yere bırakıp kemerini açıp çizmelerin üzerine bıraktı, ceketini çıkardı.

"Konuşarak vakit geçirmeyelim..." dedi. "Hemen şu ceketi giy!" Adamı kollarından tutup ayağa kaldırdı. Delikanlı kalktığında, Simon onun sağlıklı ve temiz yüzlü biri olduğunu gördü. Ceketini adama sardı fakat delikanlı ceketin kollarını bulup giyemiyordu. Simon kolu tutup delikanlının giymesine yardımcı oldu. Ceketi giydirip kemeriyle de sardı. Sonra, yırtık şapkasını çıkarıp adamın başına koydu. Kendi başı üşüdüğünde, "Ben neredeyse dazlağım ama onun uzun, kıvırcık saçları var..." diye geçirdi içinden. Şapkayı alıp kendi başına giydi. "Ayağına da bir şeyler bulsam iyi olur" deyip delikanlıyı yere oturttu. Elindeki çizmeleri giydirip, "Şimdi oldu, hemen ayaklarını hareket ettirip ısın. Gerisini sonra hallederiz. Nasıl, adım atabilecek misin?" diye sordu.

Delikanlı, ayağa kalkıp nazik bir tavırla Simon’a baktı ama konuşmadı.
“Niye konuşmuyorsun?” diye sordu Simon. “Hava çok soğuk; hemen eve gitmeliyiz. Benim asamı al, gücün kesildiğinde ona yaslan. Evet, hadi gidelim.”
Delikanlı yürümeye koyuldu; rahat adımlarla yürüyor, arkada kalmıyordu.
Böylece giderlerken: “Nerelerdensin, kimlerdensin?” diye sordu Simon.
“Buralı değilim.”
“Öyle olmalı; çünkü buralıları tanırım. Mezarın yanında ne yapıyordun?”
“Bunu söylememi istemeyin.”
“Sana kötülük mü yaptılar?”
“Hayır; Tanrı cezalandırdı beni.”
“İyiliği de kötülüğü de veren O’dur elbette ama yiyecek ve kalacak yer bulmalısın. Nereye gitmek istersin?”
“Hiç fark etmez.”
Şaşkındı Simon. Adam dolandırıcıya falan benzemiyordu. Nazikçe konuşuyor fakat kendisiyle ilgili şeyler konuşmaktan kaçınıyordu. Simon, içinden, “Zavallı, başına ne geldi acaba?” diyordu. Delikanlıya: “Öyleyse benim evime gidelim, hiç değilse ısınırsın...” dedi.
Beraberce Simon’un evine doğru yürümeye başladılar. Güçlü bir esinti çıkmıştı, ipince gömlekle kalan Simon üşüyordu. Votkanın etkisi azalmıştı, iliklerine kadar üşüyordu. Burnunu çekiyor, karısının ceketine sarınıyordu. “Al bakalım koyun derisini! Deri almaya gittim, üstüm başım açık hâlde eve geliyorum, yanımda da çıplak bir adam. Katriyona çok kızacak!..”
Aklına karısı geldiğinde, üzüldü; fakat delikanlıya bakıp da onun bakışını görünce mutlu oldu.

Simon’un karısının değişmeyen günlük işleri vardı: Odun yarmak, su taşımak, çocukları doyurmak... O, bu işlerini saatler öncesinden yapmıştı. Şimdi ise, “Ekmeği bugün mü yapsam, yarın mı?” diye düşünüyordu. İrice bir dilim ekmek artmıştı.
“Simon yemeğini yediyse ve evde de fazla yemezse, ekmeğini yarın yaparım...” diye düşündü
Ekmek dilimini eliyle tarttı. “Ekmek bugünlük yeter. Tek pişirimlik un kaldı evde. Cumaya kadar da onunla yetiniriz.”
Ekmeğini kaldırıp masa başına geçerek kocasının gömleğini elden geçirmeye başladı. Bir yandan da Simon’u kürk için deri alırken hayal

ediyordu.

“Tüccar kandırmasa bari. Kocam sağ olsun fazla saftır. O kimseyi aldatmaz ama onu çocuklar bile aldatabilir. Sekiz ruble fena para değil. O paraya güzel bir kürk alabilir. Sepilenmiş deriden olmasa da, sağlam bir şey olmalı. Bu kış iyi bir kürküm olmadığı için az mı zorlandım! Irmağa, konuya komşuya bile gidemiyordum. Kocam evden çıktığında, ne bulursa geçiriyordu üstüne. Benim giyeceğim bir şey kalmıyordu. Bugün yola çıktığında vakit geçti biraz, ancak bu saatlerde gelebilir. Tanrı vere de parayı meyhanede harcamaya!”

Böylesi düşüncelere dalmıştı Matriyona; bir anda ayak sesleri duymaya başladı, sonra içeri iki kişi girdi. Matriyona elindeki işi bırakıp hole çıktı. Simon ve yanında gençten, şapkasız biri...

Matriyona kocasının nefesinin votka koktuğunu hissetti. “Tanrım, içmiş!” diye geçirdi içinden. Kocası paltosuzdu; sadece ceketiyle duruyordu ve elinde de koyun derisi falan olmadan, yüzü kızarmış hâlde durduğunu görünce öyle üzüldü ki içi parçalandı. “Parayı votkaya vermiş!..” diye düşündü. “Kimin nesi olduğu belirsiz biriyle harcamış parayı. Yetmezmiş gibi, alıp adamı bir de eve getirmiş.”

Matriyona ikisine yol açıp onları izledi. Simon’un yanındaki adamın kocasının ceketini giymiş, narin yapılı, gençten biri olduğunu fark etti. Başında şapka yoktu. Eve girdiklerinden beri, adam ne hareket etmiş, ne de başını kaldırıp kadına bakmıştı. Kadın, “Böyle korktuğuna göre tekin biri değildir!..” diye düşündü.

Kadın somurtup, ikisinin neler konuşacağını merak eder gibi ocağın önünde beklemeye koyuldu.

Kocası şapkasını çıkarıp olağandışı bir şey yokmuş gibi geçip peykeye oturdu.

“Matriyona, yiyecek bir şeyler getir bize.”

Kadın, kendi kendine homurdanıp bulunduğu yerde beklemeyi sürdürdü. Her ikisine de bakıp başını ‘hayır’ dercesine salladı. Kocası, kadının öfkesine kayıtsız kaldı. Her şey yolundaymış gibi adamın kolunu tutup “Gel dostum...” dedi, “Bir şeyler yiyelim.”

Delikanlı geçip sedire oturdu.

“Yemek yapmadın mı bugün?” diye sordu Simon.

Kadının sabrı taşmıştı.

“Yaptım yapmasına ama size değil. Herhâlde aklın başında değil senin. Bir de içmişsin. Hani deri almaya gitmiştin? Deriyi bırak, eve ceketle dönüyorsun. Üstelik yanında bir de elin adamını getiriyorsun. Benim sarhoşlar için hazırlayacak yemeğim yok.”

“Sus, Matriyona. Boşuna kendini yorma! Hele bir sor önce, nasıl bir adam diye?”

“Sen parayı ne yaptığını anlat?”

Simon, ceket cebinden üç rubleyi çıkardı.

“Bütün para burada. Trifonof’tan hava aldık. Haftaya varmaz ödeyecekmiş.”

Kadın biraz daha öfkelendi. Deri almak bir yana, kendi ceketini de bu adama giydirmiş, alıp bir de eve getirmişti.

Parayı masadan alıp gizli bir yere kaldırırken:

“Sizin için tek lokmam yok. Herkesin açını biz mi doyuralım!” dedi.

“Kadın, sus hele. Bak ne diyeceğim...”

“Ahmak ve ayyaş bir adamın nesini dinleyeyim! Seninle evlenmek istememekte haklıymışım demek ki. Çeyizlerimi bile satıp parasını içkiye yatırdın. Bugün kürk almaya gittin; onun parasını da meyhanede harcadın!”

Simon, sadece yirmi kapik harcadığını, adamı ne hâlde bulduğunu anlatmaya çalışsa da karısı buna izin vermedi. Karısı almış başını gitmiş, yirmi yıl öncesinden söz ediyordu.

Matriyona hiç durmadan konuştu durdu, sonunda kocasına atılıp delikanlıyı kolundan yakaladı.

“Ver ceketimi...” dedi kocasına, “Başka ceketim yok. Bunu bir daha giymeyeceksin. Hemen çıkar şunu, seni alçak!”

Simon ceketi çıkarmaya başladı. Ceketin bir kolunun astarı dışarı çıkmıştı. Kadın, ceketi kocasının elinden kaparken dikişler sökülmeye başladı. Ceketi ele geçiren kadın hemen üstüne giydi, kapıya doğru yürüdü. Dışarı çıkmak niyetindeydi. Kararsız kaldı bir an. Aslında evden biraz ayrılıp sakinleşmek istiyordu; ancak yabancının da nasıl bir adam olduğunu da merak ediyordu.

Eşikte durmakta olan kadın:

“Bu adam eğer gerçekten güvenilir biri olsaydı, böyle çıplak dolaşmazdı. Şu hâle bakın! Üzerinde bir gömlek bile yok. Eğer namuslu bir adam olsaydın, onu nereden bulduğunu söylerdin...” dedi.

Kocası:

“İşte benim de anlatmaya çalıştığım şey bu...” dedi. “Türbenin önüne geldiğimde onu çıplak, soğuktan ölecek hâldeyken buldum. Bu havada çıplak oturulur mu! Tanrı gönderdi beni ona, yetişmeseydim donar giderdi. Sence ne yapmalıydım? Ben yetişmeseydim hâli ne olurdu! Onu yerden kaldırıp üzerimdekileri giydirdim, alıp buraya getirdim. Neden bu kadar sinirleniyorsun? Yazık değil mi, hepimizin başına gelebilir bu!..”

Matriyona, tam konuşmaya başlayacakken delikanlıya bakıp sustu. Delikanlı, peykenin ucuna ilişmiş, hareketsiz duruyordu. Elleri dizlerinin üstündeydi, başı göğsüne düşmüştü. Gözlerini yummuştu. Alnında, acı çekmekten kaynaklanan kırışıklıklar oluşmuştu. Matriyona, sessizliğini bozmamıştı. Simon “Tanrı’dan hiç korkun yok mu?” diye sordu.

Matriyona bu sözler üzerine, delikanlıya baktı. Bu adama karşı birden kalbi yumuşadı. Eşikten dönüp ocağa giderek yemek getirdi; elindeki bir fincanı masaya bırakıp içine biraz kvas doldurdu. Kalan irice ekmek dilimini de masaya koyup kaşıkları sıraladı.

“Buyurun...” dedi.

Simon, delikanlıyı masaya buyur etti.

Ekmeği küçük küçük parçalara ayıran Simon, kvası ufaladı. Beraberce kaşıklamaya başladılar. Matriyona, masanın bir ucuna ilişmiş, elleri başında, delikanlıyı izliyordu.

Kadın, bu delikanlıya merhametle bakıyordu. Giderek daha canayakın buluyordu onu. Adamın yüzünde bir ışıltı belirmişti. Somurtmuyor, kadına bakıp gülümsüyordu.

Yemeklerini yiyince masayı toparlayan Matriyona, delikanlıyı sorgulamaya başladı:

“Kimsin, kimlerdensin?”

“Buralardan değilim.”

“Ne arıyordun buralarda peki?”

“Bunu anlatamam.”

“Birileri malını mı çaldı?”

“Beni Tanrı cezalandırdı.”

“Bu soğukta, orada çıplak mı yatıyordun?”

“Evet, soğuktan donmak üzereydim. Beni gören Simon merhamet edip ceketini bana giydirdi; alıp evine getirdi. Siz de karnımı doyurdunuz ve bana iyi davrandınız. Tanrı bunun karşılığını verecektir.”

Kadın ayağa kalktı. Pencere önüne gidip onardığı gömleği alıp delikanlıya verdi; giymesi için bir de pantolon buluşturdu.

“Bunu da giy.” dedi, “Sonra da tavan arasına veya ocağın üstüne uzan.”

Delikanlı ceketi çıkarıp gömleği giyerek tavan arasına uzandı. Kadın mumu söndürdü, ceketi alıp kocasının yatağına çıktı.

Kadın ceketi dizlerine örttü ama aklı delikanlıdaydı, uyuyamıyordu.

Ona son ekmeklerini verdiğini, sabaha ekmeklerinin kalmadığını, bir de verdiği ceketle gömleği düşününce derin bir kedere boğuldu. Fakat delikanlının gülümseyişini hatırlayınca içi tekrar sevinçle doldu.

Matriyona saatlerce uyuyamadı, birden kocasının da uyuyamadığını fark etti; dizlerine örttüğü ceketi onun üstüne çekti.

“Simon?”

“Ne var?”

“Son ekmeği de siz yediniz, hamur da yoğurmadım. Sabahleyin ne yiyeceğiz, bilmiyorum. Komşumuz Martha’dan biraz ödünç alabilirim.”

“Tanrı büyüktür...” dedi Simon.

Kadın biraz sessiz kaldıktan sonra:

“Eli yüzü temiz birine benziyor ama neden kim olduğunu söylemiyor?”

“Kendine göre bir sebebi vardır muhakkak.”

“Simon?”

“Yine ne var?”

“Biz hep verdiğimiz hâlde, neden karşılık alamıyoruz?”

Simon söyleyecek bir şey bulamıyordu:

“Sus da uyuyalım artık!..” deyip arkasını döndü.

Sabahleyin Simon uyanmıştı. Fakat çocukları hâlâ uyuyordu. Evde ekmek yoktu. Karısı ekmek istemek için komşuya gitmişti. Delikanlı, şöminenin üstünde kendi başınaydı. Gözleri düne göre daha ışıltılıydı.

Simon:

“Evet, boğaz ekmek ister, beden de giyecek tabii...” dedi. “Geçimlik parayı kazanmak için çalışmak gerek. Ne tür işler gelir elinden?”

“Hiçbir şey.”

Afalladı Simon, “İstersen öğrenebilirsin...” dedi.

“Ben de diğer insanlar gibi çalışırım.”

“İsmin nedir?”

“Mihael.”

“Dinle Mihael, kendinden söz etmek istemiyorsan sen bilirsin; fakat geçimini sağlamak zorundasın. Eğer gösterdiğim gibi çalışırsan, yiyeceğini ve barınağını sağlarım.”

“Tanrı seni kutsasın... Çalışırım tabi. Sen sadece ne yapacağımı söyle.”

Simon, başparmağına sicim dolayıp bükmeye başladı.

“Ne kadar kolay, gördün mü!”

Mihael de onun yaptığını izledi; o da parmağına sicim dolayıp bükmeye başladı.

Simon daha sonra ona sicimin nasıl mumlanacağını öğretti. Mihael çabucak öğrendi. Simon bu kez, ona kalın ipleri nasıl bükeceğini ve dikeceğini öğretti. Mihael öğrenmekte zorlanmıyordu. Aradan üç gün geçince hayatı boyunca bu işi yapmış gibi ustalaşmıştı. Ara vermeden çalıştı ve çok az yiyecekle yetindi. İşlerini bitirdiğinde, sessizce tavanı izliyordu. Sokağa neredeyse hiç çıkmıyor, gerektiğinde konuşuyor, şaka yapmıyor, eğlenmiyordu. Matriyona’nın ona yemek verdiği gün dışında, gülümsediğine rastlamadılar.

Aradan haftalar ve aylar geçti; Mihael geleli tam bir yıl olmuştu. Simon’un evinde yaşıyor, onunla çalışıyordu. O kadar nam salmıştı ki herkes Simon’un kalfası Mihael kadar sağlam ve güzel çizmeleri kimsenin dikemeyeceğini söylüyordu; çevredeki herkes onlardan çizme almaya geliyordu. Simon’un durumu da gittikçe iyileşiyordu.

Bir kış günüydü. Simon ile Mihael, işlerini yapıyorlardı. Bu sırada barakalarının önüne kızaklı üç atın çektiği bir araba geldi. Simon ve kalfası, merakla baktılar pencereden. Araba kapılarında duruyordu, bir uşak atlayıp hemen kapıyı açtı. Bey, barakaya girmek için eğildi, içeri girdiğinde başı az daha tavana değecekti. Odanın dörtte üçünü kaplayacak kadar yapılıydı adam.

Simon kalkıp eğilerek selamladı adamı. Bir yandan da şaşkınca bakıyordu. Böyle birini ilk görüşüydü. Simon sıska, Mihael narin, Matriyona’nın kemikleri sayılıyordu; oysa bu adam başka bir dünyadan gelmişti sanki. Al yüzlü, devasa gövdeliydi; boynu bir boğanın boynuna benziyor, bakışlarından bir soğukluk yayılıyordu.

Bey, ahlaya inleye kürkünü çıkarıp bir kenara attı, peykeye ilişirken, “Usta hanginiz?” diye sordu.

“Bendeniz, efendim...” dedi Simon ileri çıkıp.

Bey, uşağına seslendi: “Fedka, deriyi getir.”

Uşak, elinde katlanmış bir deriyle içeri koştu. Bey, deriyi alıp masanın üstüne bıraktı. Uşaktan deriyi açmasını istedi.

Uşak söyleneni yerine getirdi. Bey, deriyi işaretle, “Bana bak ayakkabıcı...” dedi. “Bu deriyi görüyor musun?”

“Evet...”

“Nasıl bir deri olduğunu söyleyebilir misin peki?

Eliyle deriyi yoklayan Simon: “Güzel bir deri,” dedi.

“Tabii ki öyle! Senin gibi bir ahmak ömründe böylesini görmemiştir. Alman malıdır ve su içinde yirmi ruble eder.”

Korkuya kapılan Simon, “Böyle deriyi neden gereyim?” dedi.

“Pekâlâ! Bu deriden çizme yapabilir misin bana?”

“Elbette efendim, yapabilirim.”

Bey kükredi: “Demek öyle! Fakat çizmeleri kime yaptığını, derinin ne kadar kaliteli olduğunu aklından çıkarma sakın. Öyle bir çizme olsun ki bir yıl dayansın; ne biçimi bozulsun ne de dikişleri atsın. Eğer yapabilirsen, al deriyi ve kes; yapamayacaksan şimdi söyle. Demedi deme, eğer bir yıl geçmeden bu çizmenin biçimi bozulur veya dikişleri atarsa, seni içeri tıktırırım. Eğer hiçbir şey olmazsa, sana on ruble veririm.”

Alabildiğine korkan Simon, diyecek söz bulamıyordu. Mihael’e bakıp dirseğiyle dürterek fısıltıyla, “İşi alayım mı?” diye sordu.

“Al...” dercesine başını salladı Mihael.

Mihael’in önerisine uyup bir yıl boyunca biçimi bozulmayacak, dikişleri atmayacak çizmeleri yapmayı kabul etti.

Uşağına seslenen bey, öne uzattığı sol ayağındaki çizmeyi çıkarmasını buyurdu.

“Ölçünü al...” dedi. Simon, ölçü kâğıdını alıp diz çökerek beyin çorabını kirletmemek için elini iyice önlüğüne sildi, ölçü almaya girişti. En başta ayak tabanını ölçtü, kâğıt ölçütünü ayağın üst tarafına dolayıp baldır ölçüsünü çıkardı; ancak kâğıt endazesi kısa geliyordu, adamın baldırı ağaç kökleri gibi kalındı.

“Diz kısmını sakın dar yapma!..”

Simon bir kâğıt şerit daha ekledi. Bey, çoraplı ayak parmaklarını çıtlatırken barakadakileri gözlemeye başladı. Mihael’i o sırada fark etti.

“O da kim?” dedi.

“Kalfam... Çizmelerinizi o dikecek.”

“Unutma, öyle sağlam yapacaksın ki bir yıl dayanacak.”

Simon kalfasına baktığında, onun beye bakmadığını, sanki biri varmışçasına gözlerini beyin arkasında bir yere çevirdiğini fark etti. Mihael bakarken birden gülümsedi, yüzü ışıldadı.

“Niye sırıtıyorsun, ahmak?!” diye kükredi bey. “Öyle sırıtacağına çizmeleri vaktinde nasıl bitireceğini düşünsene.”

“Tam vaktinde hazırlanacaklarına emin olun...” dedi Mihael.

“Bunu aklından çıkarma sakın!” dedi bey. Çizmelerini, kürkünü giyip kapıya doğru ilerledi; ama başını eğmeyi unuttuğu için kafası kapının üstüne çarptı. Homurtulu küfürler savurup başını ovuşturdu. Sonra arabasına kurularak çekti gitti.

Simon, bey çıktıktan sonra, Mihael’e, “Ne adam ama!.. Dağ gibi. Başına kalasla bile vursan bir şey olmaz. Kapı az daha devriliyordu ama ona bir şey olmadı.”

Matriyona, “İnsanın öyle bir hayatı olursa, nasıl boğa gibi güçlü olmasın ki...” dedi. “Böylelerine Azrail bile dokunamaz.”

Simon, kalfasına, “İşi kabul ettik ama bu işten pişman olmayız umarım. Deriye paha biçilmez, bey ise nemrut gibi bir insan... Küçücük bir hatayı bile affetmez. Senin gözlerin daha keskin; ellerin benimkinden hızlı, ölçüye göre kes çizmeleri. Yüzünün son dikişlerini ben yaparım...” dedi.

Kalfa, verilen emre uydu; deriyi alıp masaya serdi, uygun biçimde katlayıp elindeki bıçakla kesmeye başladı.

Matriyona gelip Mihael’in deri kesişini izlemeye başladı fakat onun yaptığını görünce afalladı. Çizme yapım işini izlemeye alışkındı. Fakat kalfa deriyi farklı bir biçimde kesiyordu. Konuşmak, bir şeyler söylemek istedi; ama içinden, “Beyin çizmelerinin nasıl yapılacağını belki de ben bilmiyorumdur...” diye geçirdi. “Mihael elbette nasıl yapacağını bilir, ben hiç sesimi çıkarmayayım.”

Deriyi kesen Mihael bir iplik aldı, çizmelerinki gibi iki ucundan değil, bir ucundan, terlik gibi dikmeye başladı.

Matriyona iyice kaygılandı ama yine karışmadı. Mihael vakit öğleyi buluncaya dek dikiş dikti. Simon, öğle yemeği için kalkınca çevresine bakındı ve kalfasının beyin getirdiği deriden bir çift terlik diktiğini fark etti.

“Tanrım!” diye bağırdı Simon. “Benimle bir yıldır çalışıp da bugüne kadar hiç hata yapmayan sen, böyle bir şeyi nasıl yaparsın!” diye geçirdi

içinden. “Bey, şeritli, ucu bol, uzun çizmeler sipariş etmişti; kalfamsa hafif terlikler dikmiş ve güzelim deriyi mahvetmiş. Beye ne diyeceğim ben? Böyle bir deriyi asla bulamam!..”

“Sen ne yaptın, dostum?” diye sordu kalfasına. “Beni öldürdün. Beyin uzun çizmeler istediğini sen de biliyorsun, ama bu yaptığın ne?”

Kalfasını azarlamaya koyulmuştu ki kapının çıngırağı çaldı birden. Eşikte biri vardı. Pencereden dışarıya göz attılar, beyin yanında az önce gördükleri uşak girdi.

“Kolay gelsin...” dedi.

“Sağ olun, hoş geldiniz...” dedi Simon. “Size bir yardımım dokunabilir mi?”

“Hanımefendim, çizmeler için gönderdi beni.”

“Onlara ihtiyacımız yok artık; bey sizlere ömür.”

“Olamaz!”

“Buradan çıkıp eve gitmesi bile nasip olmadı; arabadayken eceli geldi. Eve geldiğimizde uşaklar araba kapısını açınca yere yuvarlanıverdi. Öleli çok olmuştu. O kadar da ağırdı ki zor taşıyabildik. Hanımefendi size gitmemi isteyip, ‘Kendisi için çizme siparişi veren ve deri bırakan beyin artık çizmeye ihtiyacı yok; naaşı için en çabuk tarafından hafif terlikler diksin!..’ dememi buyurdu. Bunları söylemek için geldim.”

Kalfa, derinin kalanını topladı, sarıp paketledi; hazırladığı terlikleri birbirine vurup önlüğüne sildi: Kalan deriyle beraber uşağa verdi. Uşak, “Kolay gelsin” diyerek çıkıp gitti.

Mihael’in, Simon’un yanına gelmesinin üzerinden tam altı yıl geçmişti. Bu süre içinde hayatında hiçbir değişiklik olmamıştı; bir yere çıkmıyor, gerekmediği zamanlarda konuşmuyordu. Bunca yıldır da sadece iki kez gülümsemişti; ilki, Matriyona kendisine yemek verdiğinde, diğeri, bey barakalarına geldiğinde. Kalfasından alabildiğine hoşnuttu Simon. Ona nereden geldiğini bir daha sormamıştı; tek korkusu, Mihael’in onlardan ayrılma ihtimaliydi.

Hepsinin evde olduğu bir gündü. Matriyona yemek pişiriyor, çocuklar birbirleriyle oynaşıyor, Simon bir pencere önünde dikiş dikiyordu. Mihael de diğer pencere önünde bir ayakkabının topuğuyla uğraşıyordu.

Çocuklardan biri Mihael’in yanına koşup omzuna yaslanarak dışarı baktı.

“Mihael Amca, bak! Bir kadın geliyor, yanında küçük çocuklar var. Bize geliyorlar sanki. Kızlardan birinin ayağı aksıyor.”

Mihael de işini bırakıp çocuğun bahsettiği yere baktı. Simon şaşkındı; Mihael’in sokağa baktığı görülmemişti; fakat şimdi pencereye dayanmış, gözlerini bir noktaya sabitlemişti. Simon da aynı yere baktığında, iyi giyimli bir kadının barakalarına doğru geldiğini gördü. Kadın kürklü, yün şallar örtünmüş iki küçük kızın elinden tutmuştu. Kızlar birbirine iki su damlası kadar benziyordu; ama birinin sol bacağı diğerinden kısa olduğu için aksayarak yürüyordu.

Kadın avludan geçip hole vardı. Bakınarak kapı kolunu bulup önce çocukları içeri soktu, sonra da kendisi girdi.

“Kolay gelsin.”

“Sağ olun, buyurun...” dedi Simon. “Size nasıl yardımcı olabilirim?”

Kadın, masanın kenarına sokuldu. İki küçük kız, içeridekileri meraklı bakışlarla süzüp annelerinin dizlerine yaslandılar.

“Bu çocuklar için yazlık ayakkabı yaptırmak istiyorum.”

“Yaparız. Gerçi bu kadar küçük ayakkabı yapmadık hiç, ancak şeritle veya şeritsiz, keten tabanlı ayakkabılar dikebiliriz. Kalfam işinin erbabıdır.”

Simon dönüp Mihael’e baktığında, onu işe ara vermiş ve gözlerini hiç ayırmadan kızlara bakmakta olduğunu gördü. Kızlar kara gözlü, toraman, al yanaklı, sevimli çocuklardı ve kılık kıyafetleri düzgündü; yine de Mihael’in neden onları öyle izlediğini anlayamadı Simon. Bunu birazcık hayret verici bulduysa da -Mihael onları tanıyormuş gibi bakıyordu- kadınla ayakkabıların kaça mal olacağına dair konuşmaya devam etmişti. Ödenecek para da kararlaştırılınca, ölçü almaya koyuldu. Kadın, ayağı aksayan kızı dizlerine oturtup: “Bu küçük kızdan iki ölçü alın; biri sağlam, diğeri aksayan ayağı için. Diğer kızın da ayağı aynı büyüklükte. Onlar ikiz.”

Simon, bir yandan ölçü alırken bir yandan da ayağı aksayan kız hakkında merak ettiklerini soruyordu. “Ne oldu ona? Öyle sevimli bir kız ki. Doğuştan mı öyle?” diye sordu.

“Hayır, sonradan oldu; dizini annesi ezmiş.”

Kadının kim olduğunu, çocukların neyin nesi olduğunu merak eden Matriyona da konuşmalara katıldı o sıra:

“Anneleri siz değilsiniz, öyle mi?” diye sordu.

“Değilim, hanımefendi; anneleri de değilim, bir yakınları da. Ben onları evlat edindim sadece.”

“Kendi çocuklarınız olmamasına karşın, onları bu kadar seviyorsunuz ha?”

“Sevmem mi? İkisini de ben emzirdim. Benim de bir çocuğum var ama Tanrı onu yanına aldı. O çocuğuma bile bunca düşkün değilim.”

“Bu çocuklar kimin peki?”

Kadın, çocukların öyküsünü anlatmaya başladı:

“Onların hikâyesi oldukça uzun ve üzücüdür. Altı yıla yakın bir süre önce, anneleri ve babaları çok kısa bir aralıkla öldü. Babaları salı, anneleri ise cuma günü toprağa verildi. Bu yavrular babalarının ölümünden üç gün sonra dünyaya geldiler; anneleri doğumdan hemen sonra öldü. Kocam o zamanlar köyde çiftçiydi. Bu çocukların aileleri kapı komşumuzdu ve bahçelerimiz bitişikti. Babaları, ormanda ağaç keserdi. Bir gün ağaç keserken ağaç üstüne devrilmiş. Tam göğsüne düşen ağaç, adamcağızın içini dışına çıkarmış. Son nefesini vermeden önce, evine güçlükle taşımışlar. Bu olayın haftasında, karısı bu çocukları doğurdu. Yoksuldu, kimsesizdi; yanında kalacakları birileri yoktu. Çocuklarını kendi başına doğurdu ve ölüme kendi başına gitti.

Ertesi sabah onu kontrol etmeye gittim. Fakat barakasına girdiğimde, zavallı kadının bedeni soğuyup katılaşalı uzun zaman olmuştu. Can çekişmesi sırasında bu çocuğun üzerine yuvarlanıp dizini ezmiş.

Barakaya köylüler doluşmuştu. Hemen bir tabut hazırlayıp ölüyü yıkayıp toprağa verdiler. Bebekler bir başına kalıverdi. Onlar ne olacaktı? Köyde o günlerde emzikli bebeği olan tek kadın bendim, sekiz aylık bir yavrum vardı. Bunun üzerine, bu yetimleri de bir süreliğine yanıma aldım. Köylüler toplaşıp onları ne yapacaklarını tartıştılar, sonunda bana: ‘Mary, çocuklar şimdilik seninle kalsalar iyi olur, sonra bir çare düşünürüz...’ dediler.

İlk zamanlarda ayağı aksayan çocuğu emziriyordum, ne de olsa çok yaşamayacak diyordum. Sonra, oturup düşündüm; bu günahsızlar ne diye sefil olsun? Merhamet edip onu da emzirmeye başladım. Oğlumu ve bu ikizleri kendi sütümle besliyordum. Sağlıklı, güçlüydüm, bol yemek yiyordum. O günlerde sütüm öyle çoğaldı ki göğüslerimden taştığı bile oluyordu. Kimi zaman biri beklerken, ikisini aynı anda besliyordum. Biri doyduğunda, sıra üçüncüye gelirdi. Tanrı, yaşı ikiyi bulmayan yavrumu yanına alıp bu çocukları büyütmemi buyurdu. Durumumuz iyiydi ama o çocuktan başka çocuğumuz olmadı. Kocam şimdi değirmende bir mısır

tüccarının yanında çalışıyor, para yönünden sıkıntımız yok. Ama benim kendi çocuğum olmadı; bu küçükler olmasa, hayata zor dayanırdım. Onları öyle çok seviyorum ki benim her şeyim bu ikizler.”

Kadın bir eliyle, ayağı aksayan küçüğü dizlerine bastırıyor, diğer eliyle de kendi gözyaşlarını siliyordu.

Göğüs geçiren Matriyona, “Atasözü ne güzel söylemiş: ‘İnsan ailesiz yaşayabilir ama Tanrı’sız asla!’” dedi.

Böylece konuşurlarken ansızın, içeriyi Mihael’in durduğu köşede çakan bir şimşek aydınlatır gibi oldu. Ona baktıklarında, elleri dizlerinde, gözleri tavana çevreli, gülümseyen yüzünü gördüler.

Kadın, kızlarını da alıp birlikte dışarıya çıktı. Mihael ayağa kalkıp elindeki işi bir kenara bıraktı. Sonra önlüğünü çıkardı; başını eğerek ustası ile karısını selamlayıp: “Hoşçakalın...” dedi. “Tanrı’nın merhametine uğradım. Eğer bir hatam olduysa siz de beni affedin.”

Mihael’in üzerinde bir ışığın parladığını gördüler. Simon da kalkıp kalfasını selamlayarak:

“Mihael, senin herhangi bir suçun olmadığını biliyorum; burada kalmanı istemeye ve sorgulamaya niyetim yok. Sadece şunu yanıtla: Seni bulup buraya getirdiğimde alabildiğine perişan ve kederliydin; fakat karım sana yemek verdiğinde ona gülümsedin, yüzün aydınlandı; bey, ayakkabı yaptırmaya geldiğinde, bir daha gülümsedin ve yüzünün aydınlığı çoğaldı. Son olarak da deminki kadın çocuklarla geldiğinde bir daha gülümsedin ve yine yüzünün aydınlığı arttı. Bilmek istediğim şu: Yüzün neden böyle ışıklanıyor ve neden sadece üç kez gülümsedin?”

Mihael,

“Cezalandırılmıştım ama Tanrı beni bağışladı. Yüzüm bundan dolayı aydınlanıyor. Üç kez gülümseme nedenime gelince, Tanrı beni üç gerçeği öğren diye yollamıştı, öğrendim.

İlki, karın bana acıdığında, bunun için ilk kez gülümsedim. İkincisi, bey çizme siparişi vermeye geldiğinde, bir daha gülümsedim. Son olarak da o hanımla çocukları gördüğümde, üçüncü ve son gerçeği de öğrendiğimde...”

Ustası, “Tanrı’nın sana verdiği ceza neydi, Mihael. Bir de değindiğin üç gerçek nedir, söyle ben de öğreneyim...” dedi.

Mihael:

“Tanrı, onun yolundan ayrıldığım için cezalandırdı beni. Cennetin meleklerinden biri olmama karşın, O’nun buyruklarına karşı geldim. Tanrı, bir kadının canını almam için yollamıştı beni. Dünyaya vardığımda, kendi başına yatan bir kadıncağız gördüm: Kadın, deminki ikiz çocukları doğurmuştu. Bebekler annelerinin yanında zor bela kımıldanıyorlar ama kadın ne yapsa onları göğüslerine kaldıramıyordu. Beni gördüğünde, canını alayım diye Tanrı’nın gönderdiğini anlayıp gözyaşları dökerek, ‘Ey Tanrı’nın meleği! Kocam kestiği ağacın altında kalıp birkaç gün önce öldü. Kimin kimsen yok; bu günahsızlar ölüp gidecek. Yalvarırım, canımı alma! N’olur, onları emzirmeme, kalkıp yürüdüklerini görmeme yetecek kadar izin ver. Çocuklar ana babaları olmadan yaşayamaz!’ Söylediklerini dinleyip bir çocuğu bir göğsüne, diğerini de kollarına uzatıp, göklere yükselip O’nun huzuruna çıktım ve ‘Tanrı’m, verdiğin görevi yerine getiremedim; kadının kocası bir ağacın altında kalarak can vermiş; kadın, ikiz yavrularının hatırına canını almayayım, çocuklarının büyüyüp yürüdüklerini göreyim diye yalvarıyor. Bu yüzden, verdiğin görevi yerine getiremedim.’ dedim. Tanrı, ‘Git, annenin ruhunu teslim etmesini sağla ve üç gerçeği öğren: İnsanın içinde ne vardır?.. İnsana verileni ve verilmeyeni öğren. İnsan ne ile yaşar, öğren. Bunları öğrenip tekrar göklere dön.’

Bu sözler üzerine, tekrar yere inip kadına ecel şerbeti sundum. Bebeler göğüslerinden düştüler. Bedeni yataktan düştü kadının ve çocuklardan birinin dizlerini ezdi. Kadının ruhunu Tanrı’ya götürmek amacıyla köy üzerinde yükseliyordum ki bir esintiye kapılıp yere düştüm. Kadıncağızın ruhu, kendi başına göklere yükseldi; bense tekrar dünyaya, o türbenin yanına düştüm.”

Yoksul karı koca, evlerinde kimi konuk ettiklerinin farkındaydılar. Sevgi ve saygıyla gözyaşı döktüler. Melek şöyle seslendi: “Bir başıma ve çıplaktım. İnsanların ihtiyaçlarının neler olduğunu bilmiyordum; açlıktan içim eziliyor, soğuk kemiklerime işliyor fakat ne yapacağımı bilmiyordum. Bulunduğum tarlaya yakın bir türbe gördüm; başımı oraya sokup soğuktan korunabileceğimi düşünerek oraya gittim; ancak türbenin kapısı kilitliydi, içeri giremedim. Hiç değilse rüzgârdan korunayım diye geçip türbenin arkasına oturdum. Karanlık basmıştı. Karnım açtı ve donmak üzereydim. Derken, yoldan birinin geçtiğini gördüm. Elinde bir çift çizme tutuyor, kendi kendine konuşuyordu. İnsana dönüştüğümden beri, ölümlü birini ilk görüşümdü bu; yüzü korkunç görünüyordu, başımı çevirdim. Adamın

soğuktan nasıl korunacağını, ailesini neyle doyuracağını kendi kendine konuştuğunu duydum. ‘Ben burada açlıktan, soğuktan neredeyse öleceğim; adamsa kendi derdine düşmüş. Onun bana yardımı olamaz’ diye geçirdim içimden. Beni gören adamın kaşları çatıldı, yüzü biraz daha korkunçlaştı. Bulunduğu yeri bırakıp yolun öte yakasına geçti. Kendimi çok çaresiz hissettim; fakat ansızın onun dönüp geldiğini gördüm. Başımı kaldırıp yüzüne baktığımda, adamı neredeyse tanıyamıyordum; demin yüzünde ölüm olan adam, canlanmış, gençleşmiş gibiydi; yüzünde Tanrı’nın ilahî ışığı vardı. Yaklaşıp, giymem için bir şeyler verdi, beni yanına alıp evine getirdi. Evine getirdiğinde, karısı karşıladı bizi ve hemen konuşmaya başladı. Kadının hâli, kocasınınkinden daha korkunç görünüyordu ve soludukları havada ölümün kokusu vardı; bu yüzden, güçlükle soluk almaya başladım. Benim dışarının soğuğuna atılmamı istiyordu. Bunu yaptığında hemen öleceğimi biliyordum. Kocası, ona Tanrı’yı anımsatınca kadın çarçabuk değişti. Yemek getirip yüzüme baktığında, ben de ona bakıp ölümün onun üstünde sözü olmadığını gördüm. Hayat bağışlanmıştı ona; onun bu hâlinde de Tanrı’yı hissettim.

Hemen sonra, Tanrı’nın ilk dersini hatırladım: ‘İnsanın içinde ne vardır?’ İnsanın yüreğine sevginin egemen olduğunu öğrendim. Tanrı’nın vaat etmiş olduğu şeyleri bana açık etmesiyle rahatlıyordum; ilk kez işte bunun için gülümsedim. Ancak öğreneceklerim bitmemişti daha: ‘İnsana neyin verilmediği’ ve ‘insanın ne ile yaşadığı?..’

Evinizde yaşıyordum. Bir yıl geçti. Günün birinde, biçimi bozulmayacak, dikişleri atmayacak çizmeler isteyen bir bey geldi. Yüzüne baktığımda, omuzlarının üstünde arkadaşımı, Azrail’i gördüm. O meleği benden başka gören olmamıştı; onu tanıyordum; akşama varmadan, varlıklı beyin canını alacağını biliyordum. ‘Adam bir yıl sonrasına hazırlanıyor ama akşama varmadan öleceğini bilmiyor!..’ diye düşündüm. Hemen, Tanrı’nın ikinci buyruğunu anımsadım: ‘İnsana verilmeyen nedir?’

İnsana sevginin egemen olduğunu biliyordum. Artık ona neyin verilmediğini de anlamıştım: Kendi gereksinimlerinin bilgisi... İkinci kez gülümsedim. Hem arkadaşımı görmekten, hem de Tanrı’nın ikinci buyruğunu esinlemesinden dolayı bahtiyardım.

Fakat bilmem gerekenler bitmemişti: ‘İnsanın ne ile yaşadığı...’ Tanrı, son dersi de esinleyinceye kadar beklemeyi sürdürdüm. Altıncı yıl, kadınla ikiz

çocuklar geldiler; kızları hemen tanıdım ve hayatta kalmayı nasıl başardıklarını öğrendim.

Neler yaşadıklarını öğrenince düşündüm: Anaları, çocukları için bana yalvarmış, bu yavruların kendi başlarına yaşamayacaklarını söyleyince inanmıştım; fakat onlarla yabancı biri ilgilenmiş, besleyip büyütmüştü. Kadının onları öz çocuğu gibi sevdiğini görünce gözyaşı döktüm; kadında can bağışlayan Tanrı'nın varlığını sezdim. İnsanları yaşatan şeyi, öğrenmem gereken son şeyi de öğrendim. Tanrı, beni bağışlayıp son dersi de esinlemişti; üçüncü kez gülümsedim."

Melek sözlerine son verince, üstündeki elbiseler yok oldu ve insanın gözünün dayanamayacağı kadar güçlü bir ışıkla kaplandı. Sesi o kadar yükseldi ki göklerden geliyor gibiydi. Melek:

"Anneye, çocuklarının neye ihtiyaçları olduğunun bilgisi bağışlanmadı. Varlıklı bey de gereksiniminin ne olduğunu bilmiyordu. Kimselere, karanlık çöktüğünde, çizme mi, cesedine giydirilecek terliklere mi gereksinimi olduğu açıklanmadı. O günahsız yavrular sağ kaldıysa, annelerinin özeni sonucu değil, onları hiç tanımamasına karşın, merhamet edip sevgi besleyen bir kadın var diyeydi; insanların tümü kendilerini nasıl rahat ettireceklerini düşünerek değil, insanlara verdikleri sevgiyle var kalırlar.

Daha önceleri, Tanrı'nın insana hayattan tat alması için arzular bağışladığını biliyordum; bugünse anladığım şu ki gerçek, bunları kat kat aşıyor.

Biliyorum ki Tanrı, kullarının ayrı ayrı değil, beraberce yaşamalarını istiyor; bu yüzden her birine kendi gereksinimlerini değil, hepsi için gerekenleri esinliyor.

Biliyorum ki insanlar sadece kendilerini düşünerek var kalıyor gibi görünseler de aslında onlara hayat veren tek şey 'sevgi'dir. Seven Tanrı'ya; Tanrı, sevene yaklaşır. Sevgiyi var eden sadece O'dur çünkü."

Melek, Tanrı'ya şükrederken sesi bütün barakayı inletti. Barakanın damı yarıldı, göz kamaştıracak kadar parlak ışınlar göğe doğru yükselmeye başladı. Simon, karısı, çocuklar yerlere kapaklandılar. Melek gökyüzüne yükselmişti.

Simon, gözlerini açtığında barakası eskisi gibiydi.

SON